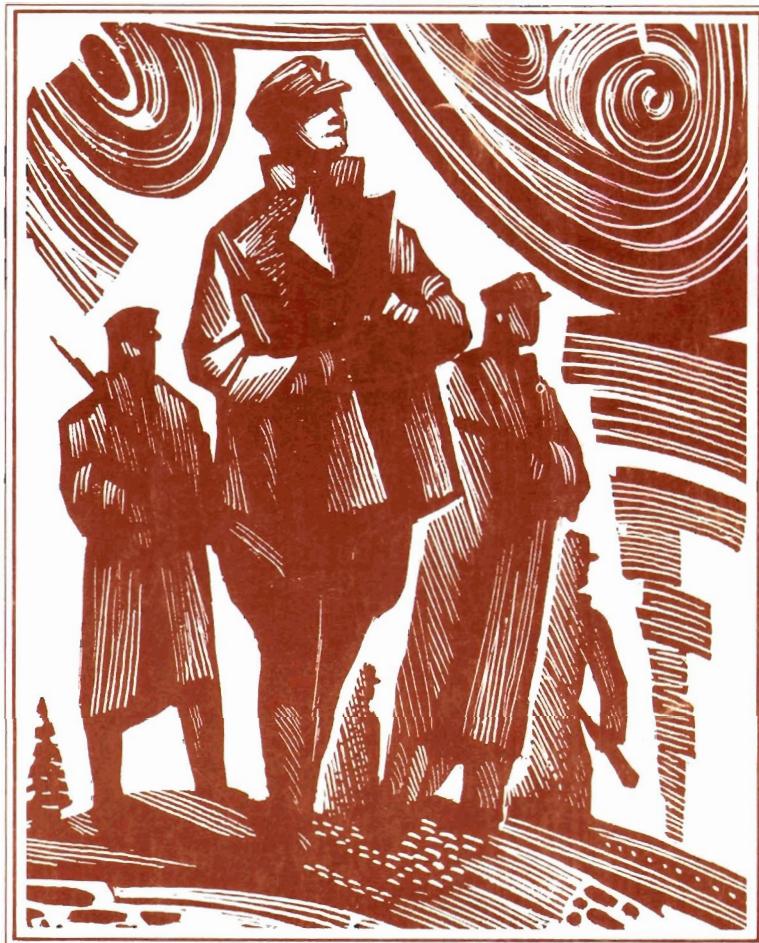

УКРАЇНСЬКЕ НОВАЦТВО

Рік XVIII.

Липень — Грудень 1982

Ч. 3-4 (66-67)

Торонто

1982

Канада

"УКРАЇНСЬКЕ КОЗАЦТВО"

Квартальник

Орган

Українського Вільного Козацтва

"UKRAINSKE KOZATSTVO"

Veterans' Periodical

of

Ukrainian Cossack Brotherhood

РЕДАНЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Інж. Петро Коршун-Федоренко (голова); Інж. Антін Нущинський (почесний член); мір. Аріядна Шум; д-р Богдан Стебельський; д-р Матвій, І. Гута та мір. Теодосій Волошин.

АДМІНІСТРАЦІЯ:

Мір. Теодосій Волошин (голова), Осип Івах-Байда, та Степан Чорній-Нечай (секретар).

Загальна редакція цього числа:

д-р М. І. Гута при співпраці міра Т. Волошина.

Мовна редакція: д-р М. І. Гута.

Надіслані, незамовлені рукописи — авторам не повертаються. Редакція не веде листування з приводу невикористаних матеріалів і не завжди поділяє погляд статей-дописів, підписаних автором. Редакція має право скорочувати прийняті до друку матеріали та справляти їх мову.

Тимчасова

АДРЕСА РЕДАНЦІЇ ТА АДМІНІСТРАЦІЇ:

Address:

"UKRAINSKE KOZATSTVO"
4674 Dundas St. W.
Islington, Ont. M9A 1A4
Canada

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ

Річна передплата в США й Канаді —
14 дол.

Поодиноке число — 3.50 дол.

В інших країнах — рівновартість
амер. долара.

Сповніть свій обов'язок: вплачуйте точно передплату, приєднуйте нових читачів і передплатників та розповсюджуйте його серед української громади.

"Українське Козацтво" — це Ваш журнал!

Українська Самостійна Соборна Держава — це його основна мета!

УКРАЇНСЬКЕ КОЗАЦТВО

Рік XVIII.

Липень-Грудень 1982

ч. 3-4 (66-67)

ЗМІСТ

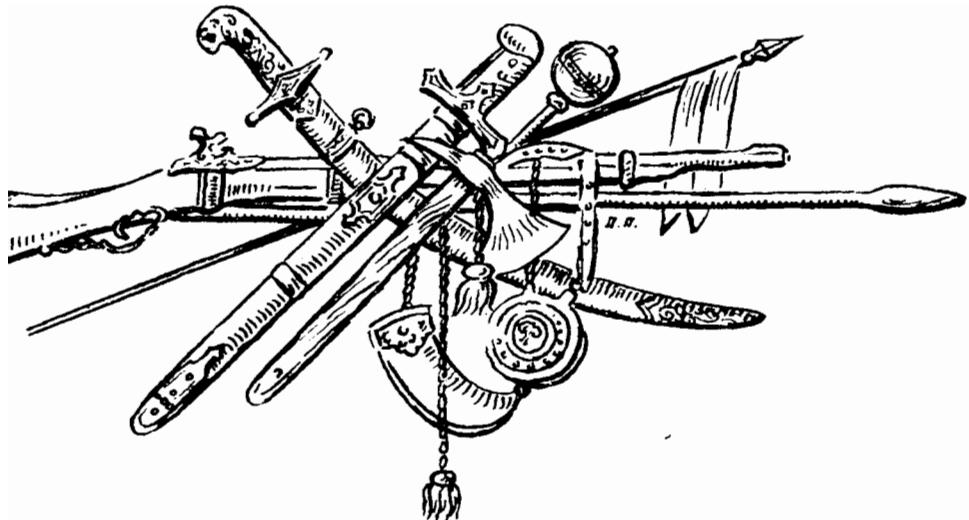
	Стор.
1. Марно Бослав: Борцям за волю (вірш)	2
3. А. Нущинський: Найважливіша і найдавніша українська ікона	3
4. Універсал Української Головної Визвольної Ради	7
5. Присяга вояна Української Повстанської Армії	8
6. І. Бутковський: Організаційна структура УПА	9
7. Листопадовий чин	21
8. Відозва Української Національної Ради	21
9. Спиридон Чернасенко: Листопадові дні (вірш)	23
10. М. Г.: Герої Базару	23
11. Марно Бослав: Готові будьте (вірш)	29
12. Василь Федорович: Дипломатія Богдана Хмельницького	30
13. Смерть Богдана Хмельницького (уривок з "Історії Русів")	39
14. Ген. Павло Шандрун: "Козацькому роду нема переводу"	44
15. Т. Торський: Про герб Кущинських "куша" та про предків цього роду	47
16. Марно Бослав: Кленоче гнівно час (вірш)	49
17. Mrp. Ярослав Савна: Кубань — південно-східний Бастіон України	50
18. О. Хмуревич: Що каже наука про виникнення Києва	56
19. Василь Ємець: Мій перший публічний виступ з бандурою (продовження)	60
20. Мама-Романа: На новій дорозі життя (Вінчання Р. та Є. Романчукевичів)	64
21. Т. Торський: Козацька внучка — Лідія Фещенко-Чопівська	66
22. В. Папірчун: Калгари відзначають 65-річчя УВК	67
23. Степан Чорній-Нечай: Вісті з Паланки ч. 1.	68
24. М. Нозаченко: Козацько-упівське свято Понорви (Австралія)	70
25. Появився II-ий том творів В. Гренджі-Донського	72
26. Ті, що відійшли...: полк. Вол. Зарицький; ген. знач. УВК Павло Баб'ян; побр. Іван Даниляк; підполк. УПА Юрій Лопатинський-Калина	73
27. Жертводавці-добродії "УН"	80

**
*

Цей випуск нашого журналу появляється, як подвійне число.

Обкладинка:

- Ілюстрація на 1-шій стор. — мист. М. Левицький.
- Мистецьке оформлення — П. Петренко.

Марко Бослав

БОРЦЯМ ЗА ВОЛЮ

Рабам — неволя і кайдани,
Вам — слава руки простягла,
Бо з вами — гордий дух Богдана
І в грудях серце, мов скала.

Ідіть у бій, грізні, невгнуті —
Світіть їм, заграви, у путь!
Завзятих стіп, мов грому, чути,
І з вами гнів і месть ідуть.

Хоч вихор грязь вам кида ввічі,
Хоч ворон кряче, наче чорт, —
Та не спинить, кати, вам вдвічі
В боях гартованих когорт!

(“Месникам”, 1944 р.)

Антін Кущинський

**НАЙВАЖЛИВІША Й НАЙДАВНІША
УКРАЇНСЬКА ІКОНА БОГОМАТЕРІ — “ПИРОГОЩА”
(“ВИШКІВСЬКА” — “ВИШГОРОДСЬКА”)**

(З нагоди свята Покрови Пресвятої Богородиці)

В найкращому творі українського письменства 12-го ст. — у “Слові о полку Ігоревім”, невідомого автора, певно княжого дружинника, знаходимо велике свідоцтво про почитання Матері Божої серед війська українського тієї доби. Герой походу, князь Ігор Святославович, по двох роках полону, знову на рідній землі. Але він не спішить до Путівля, де чекає на нього люба дружина Ярославна, а ... “ідет по Боричеву к святій Богородиці Пирогощі”..., бо почитав Богоматір і хотів спершу Йі подякувати...

(“Слово о полку Ігоря Святославича піснотвор староруській из XII століття”. Издано Іоанном Гушалевичем. Галицка Руска Матица. Во Львові. Черенками Інститута Ставропигіяньского, 1850. Стор. 43.)

З тих бо часів, починаючи від тієї ікони Богоматері “Пирогоші”, найбільш популярними іконами на нашій українській землі є зображення Покрови Пречистої Богородиці.

Та ікона “Пирогоща” теж звалася “Вишгородською” або “Вишковською”, бо знаходилася в Вишгороді коло Києва.

Стародавня чудотворна ікона Вишгородської (“Вишківської” — “Пирогощі”) Божої Матері — це був і є один з найкращих наших зразків візантійського мистецтва з особливо-традиційним зображенням на ній Дитятка Христочка, що Його тримає Богоматір на своїй правій руці.

Як оповідає переказ, ту ікону, за часів князювання Мономаховичів, привіз купець **Пирогоща** на човнах з Царгороду. Але на основі інших даних, більш правдоподібних, її привезли з Візантії руські-українські послі. А назва “Пирогоща” походила від грецького слова “πύργος”, що означає “вежа”. Мабуть ця ікона була в Візантії у церкві, що мала форму вежі, що по грецькому звалось “Пироготисса”, а звідти у русинів-українців ікону названо “Пирогоща”.

Спершу цю ікону було поставлено в церкві Успіння Богородиці — в центрі стародавнього історичного Подолу в Києві, яку збудував князь Мстислав — син Володимира Мономаха. Згодом ікону перенесено до Вишгороду, то є до колишнього замку святої княгині Ольги, віддаленого 15 кілометрів від Києва, й приміщено її в муріваний церкві св. князів Бориса й Гліба.

(Юрій Гергель — “Божа Мати Пирогоща” — журнал “Віра й Культура” число 6-7, Вінніпег, 1966 р.)

**

У час великого посту, 8 березня 1169 року, сузdalський князь Андрій, прозваний москвинами “Боголюбським”, ограбувавши Вишгород, вивіз ікону Богородиці “Пирогощу” на Московщину, спершу до Суздалю, а потім до Володимира на Клязьмі, а звідти, в 1395 році, її перенесено до Москви, де й до сьогодні москалі тримають цю українську ікону в своєму полоні, називаючи її “Володимирською”. Так її назвали москвини тому, що, мовляв, принесли її зі свого міста Володимира на Клязьмі та для того, щоб в наших народних масах забувся слід по їхньому грабунку, щоб в Україні забулась і пам'ять про ту святість.

Грабунок, що його заподіяв святокрадець князь Андрій “Боголюбський”, не можна пояснити тільки звичайним злодійством. Бо коли б ішлося про грабіж дорогоцінностей, якими було прикрашено її оздоблено ікону, то тоді вороги-злодії обдерли б тільки ті прикраси, як то воши зробили при ограбуванні інших церковних дорогоцінностей у Києві... Москвини знали відношення нашого народу, а зокрема нашого вояцтва — дружинників до чудодійної ікони. Отже, москвини думали пограбувати і позбавити нас джерела нашої небесної допомоги, джерела віри в Божу поміч, джерела духовної сили. Бо ж сам факт грабунку Небесної Опікунки в ті часи мусів дуже зле вплинути морально на глибоко віруючий наш народ, на його княжий двір та на військо. Цей факт грабунку нашої святині духовної з минулої історії наглядно доказує, що наші вороги ніколи не вірили, що можуть нас перемогти тільки своєю фізичною силою. Тому грабували духовні цінності... Це роблять москвини й тепер, тільки в іншій формі, посягаючи на наші культурні здобутки, на нашу мозву, на душу нашого народу, підтримують розбрат у нашій церкві, граючи на особистих амбіціях, а то й посягаючи на життя наших провідників політично-державного життя...

**

Перед нами монументальна наукова праця відомого археолога Ярослава Пастернака — “Археологія України”, видання Наукового Товариства ім. Шевченка, Торонто, 1961 року, сторінок 790. У своєму вступному слові автор підкреслює, що поштовхом до написання цієї великої наукової праці була — “потреба виправити різні тенден-

ційні замовчування, викривлювання, одностороннє насвітлення явищ, а то й фальшування історичних фактів в некористь українського давнину від советських, а вслід за тим і чужомовних археологічних працях"...

В тій інтенції професор Пастернак, описуючи мистецтво Київської Русі, зазначає на сторінці 586-ї згаданої праці, що з 40 ікон домонгольської доби, які збереглися донині, — "... Найважніша і найдавніша серед них — Вишгородська ікона Богородиці з Дитятем, царгородського походження, що її Андрій Боголюбський вивіз 1155 р. (?) — А. К.) у Володимир над Клязьмою, звідки й назва — Володимирська Богородиця, а пізніше у 1395 р. її перевезено до Москви"...

А між сторінками 592 і 593 в тій праці поміщено кольорову репродукцію згаданої ікони Богоматері з Христочком на її правій руці з таким написом: "Ікона Вишгородської Богородиці XI ст." Далі, в примітці про дальшу сучасну долю нашої історичної святині — Вишгородської ікони Богоматері — Ярослав Пастернак, на сторінці 586-ї, зазначає, що — "оригінал Вишгородської чудотворної ікони Богоматері" він оглядав... — "в Третьяковській картинній галерії в Москві. Копію її, цієї найславнішої і найбільш почитаної ікони Божої Матері на церковному слов'янському Сході, поміщено тепер у французькій церкві Нотр Дам де Франс в Лондоні".

Маємо також найновішу працю про українські ікони Святої Софії Гординського — "Українська Ікона 12-18 століть" видання "Прovidіння", Філадельфія 1973 року, 212 сторінок. Тут на сторінці 37-ї поміщено таблицю число I — кольорове зображення ікони Богоматері ідентичне з репродукцією ікони, що ми про неї згадали вище, в праці Ярослава Пастернака. В поясненню ж на сторінці 29-ї у Гординського подано, що це ікона Вишгородська, а в дужках — ("Володимирська").

З таким же традиційним зображенням ікони Богоматері за часів від 11-го до дальших століть (з Дитятком Христочком на правій руці Богоматері) знаходимо в тій же книзі "Українська ікона 12-18 ст." копію старовинної ікони "Ігорівської Богоматері" з Києво-Печерської Лаври. Як приклад такого ж староукраїнського зображення ікони Богоматері треба згадати про відомий серед нашого ширшого загалу "Чудотворний образ Почаївської Божої Матері" з 16-го ст., поміщений на сторінці 262-ї церковно-історичної монографії Митрополита Іларіона — "Фортеця Православія на Волині — свята Почаївська Лавра", видання Т-ва "Волинь", Вінниця, 1961-го року.

**

Ми подали коротко про історію найдавнішої української ікони Богоматері "Пирогощі"- "Вишгородської", яку москвина привласнили собі грабунком та назвали "Володимирською". Оригінал її під цією останньою назвою тепер зберігається в картинній галерії в Москві,

як цінний експонат давнього образотворчого мистецтва для показу відвідувачам того музею...

Чи зберігається почитання цієї святині серед населення в Україні в сучасну епоху влади соціалізму-комунізму, трудно сказати. В советському ж виданню великої семитомової "Історії Українського Мистецтва" Академії Наук Радянської Соціалістичної Республіки в першому томі під редакцією Ю. С. Асеєва, Київ 1966 року, на сторінці 327-ї поміщено кольорову репродукцію Вишгородської ікони Богородиці, ідентичну з тими зображеннями, про які ми згадували в працях проф. Ярослава Пастернака ("Археологія України") та Святослава Гординського ("Українська Ікона"). Але в цій советській "Історії Українського Мистецтва" ані одним словом не згадано про правдиве походження ікони та про правдиву її українську назву. Але під тим зображенням ікони подано таку її московську назву: "Владимирська Богоматір. Ікона XI-XII ст.". При тому слово "Богоматір" надруковано, за комуністично-більшовицьким "правописом", з малої букви "б"...

У вільному ж світі, серед української еміграції зображення Вишгородської ікони Богоматері ще можна зустрічати як окремі невеликого формату образи, або її копії у виданнях альбомного характеру, як гарні ілюстрації. Але крім цієї ікони та інших ікон Богоматері з їх історично-традиційним зображенням Дитяти-Христочка на правої руці Божої Матері, вже частіше, і то переважно, бачимо ікони новітнього, західного походження — з Ісусиком на лівій руці Богоматері...

Іноді ж зображення наших стародавніх ікон Божої Матері, хоч і зберігаються в їх традиційній незміненій формі й рисунку, але, на жаль, забувається їхні історичні назви. Наприклад, Союз Українських Філятелістів в Австрії, з приводу десятиліття свого існування, в 1977 році видав пам'ятну коверту з зображенням Вишгородської Богоматері, але не надрукував, що то є зображення ікони Вишгородської Богородиці XI-го століття. Замість того на тій ковертці надруковано німецькою транскрипцією, що то є "Мадонненіконе" "Владімірська", україніш"...

Маємо й новіший приклад такого "забуття": Редакція українського католицького тижневика в Чікаго "Нова Зоря", в числі 19 (867), з 16-го травня 1982 року, на першій чільній сторінці помістила образок ікони Вишгородської Божої Матері, але, замість правдиво-історичної назви цієї ікони, без пояснення, а то й без знаків наведення, надруковано під нею: "Ікона Володимирівської Богоматері"... Дивне воно й приkre!

Так, ще й сьогодні, на жаль, московська хитра й пофальшована наука має свої впливи, й то навіть серед українців, перебуваючих у вільному світі та непідлягаючих московському псевдо-православію...

Треба просити заступництва Покрови Пресвятої Богородиці, щоб Вона вимолила у Господа Бога Всемогучого якнайскоріше визволення нас від такої московської духовної напасті та просвітлення нашої пам'яті — знання про наше славне й дорогое історичне минуле!

Примітка Редакції. Про історію й значення свята Покрови Пресвятої Богородиці в Україні, за козацьких і пізніших часів, та про вороже наставлення до цього свята з боку наших ворогів — автор повищої розвідки написав ряд статей, які були поміщені на сторінках нашого журналу, а саме: "Козацьке свято Покрови", ч. 2 (10) 1968-69 р.; "З історії свята Покрови", ч. 4 (18) 1971 р.; "З історії свята й образів Покрови Пресвятої Богородиці", ч. 4 (30) 1974 р. та "Про свято Покрови в історії козацьких народів", ч. 2-3 (36-37) 1976 р.

УНІВЕРСАЛ УКРАЇНСЬКОЇ ГОЛОВНОЇ ВИЗВОЛЬНОЇ РАДИ

"Український Народе!

... Здрігається Українська Земля під полчищами ворожих військ. ... Ale Ти не піддався, а почав криваву боротьбу з усіма окупантами України. На сторожі своєї волі Ти поставив — від карпатських верхів по Дон і Кавказ — збройні кадри своїх синів — Українську Повстанську Армію. ...

Український Народе!

Ми свідомі того, що грядуча боротьба буде вимагати від Тебе ще бльшого завзяття й героїзму, а перш за все непохитної **віри в свою Правду**.

Віримо, що **не посоромиш землі своєї!**

Віримо, що будеш гідним спадкоємцем княжих дружинників і козацької слави!

Героїчна боротьба твоїх предків за Українську Державу — це для Тебе наказ!

Тому кличено Тебе:

Єднайсь у своїй боротьбі, кріпись у своїй вірі!

Слава Україні!

УКРАЇНСЬКА ГОЛОВНА ВИЗВОЛЬНА РАДА

Постій, червень 1944 року".

(Уривок з "Універсалу УГВР")

Генерал Тарас Чупринна

ПРИСЯГА ВОЯКА УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Затверджена УГВР і введена наказом ГВШ 4. 7, з 19. VIII. 1944.

Я, воїн Української Повстанської Армії, взявши в руки зброю, урочисто клянусь своєю честю і совістю перед Великим Народом Українським, перед Святою Землею Українською, перед пролитою кров'ю всіх Найкращих Синів України та перед Найвищим Політичним Проводом Народу Українського:

Боротись за повне визволення всіх українських земель і українського народу від загарбників та здобути Українську Самостійну Соборну Державу. В цій боротьбі не пожалію ні крові, ні життя й буду битись до останнього віддиху й остаточної перемоги над усіма ворогами України;

Буду мужнім, відважним і хоробрим у бою та нещадним до ворогів землі української;

Буду чесним, дисциплінованим і революційно-пильним воїном;

Буду виконувати всі накази зверхників;

Суворо зберігатиму військову й державну таємницю;

Буду гідним побратимом у бою та в бойовому житті всім своїм товаришам по зброй.

Коли я порушу, або відступлю від цієї присяги, то хай мене покарає суворий закон Української Національної Революції і спаде на мене зневага Українського Народу.

(З "Літопису УПА").

**I. Бутковський
підполковник УПА**

ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА УПА

Друга світова війна внесла побіч нових елементів з ділянки техніки, що змінили стратегічне і тактичне обличчя війни, ще один дуже важливий елемент: територіальну партизанську і підпільну війну.

Як масове явище виступали на арену воєнних дій цілі народи, продовжуючи війну навіть тоді, коли їхні регулярні армії ворог розбив і зліквідував. Виступали і такі народи, що своїх регулярних армій зовсім не мали. Виступали один по одному так, як викликали їх на воєнну арену історичні події.

Форми цієї боротьби в різних народів і в різних фазах війни були різні, як теж різні були політичні концепції, на яких ця боротьба базувалася. Здебільшого, це інтервенційні, зор'єнтовані на одну з воюючих великорідження і дуже часто цими великорідженнями інспіровані.

Український народ спромігся побіч інших концепцій на самостійницьку концепцію, що без орієнтації, без зв'язку й допомоги від будьякої з воюючих сторін, знайшла активну підтримку найширших народних мас.

Зовнішнім виявом цієї концепції, а одночасно і її реалізатором, було українське визвольне підпілля, як політична сила, і Українська Повстанська Армія, як збройна формaciя.

До цього часу питання організаційної структури цієї збройної формaciї не було ще висвітлене, коли не згадувати деяких статей і мемуаристичних публікацій, що займалися цим питанням фрагментарно й посередньо.

Заки перейти до самої теми, хочу звернути увагу на існуючу також і в нас плутанину понять "партизанський" і "повстанський". А нам бодай треба б їх конечно від себе відрізнати.

Партизанщина походить від латинського слова "pars, -tis" частина, як уживается на окреслення частини воюючої регулярної збройної сили, яка у ворожому запіллі, послуговуючись окремими методами, виконує окреслені оперативні й тактичні доручення свого командування, доручення, яких, в силу обставин, не можуть виконати регулярні фронтові частини. Характеристичною рисою партизанщини є те, що вона не знає такого поняття території, як її розуміє регулярна армія і за неї вона не воює. Вона знає тільки терен, тобто поземелля, яке менше чи більше надається, щоб завдати ворогові

втрат і яке дає менші чи більші можливості для збереження власних сил.

У випадку УПА окреслення “повстанська” є не лише метрикою її народження, не лише її генезою, а й означенням, що підкреслює її **суворенність та незалежність**. Її поява є сувореним виявом волі народу до самостійного життя. Вона має свій керівний осередок на рідних землях і жодна стороння, чужа сила, не має впливу на його рішення і виконність цих рішень. Її питома стратегічна концепція нес перерішує ані її організаційної структури, ані тактики. Ці елементи є зумовлені обставинами, в яких доводиться провадити боротьбу.

Коли йдеться про тактику УПА, то вона є **партизанська**, і якщо побіч окреслення “повстанська” в деяких випадках уживатиму і другого — “партизанська”, то тільки в тактичному, а не концепційному розумні.

Приступаючи до обговорення організаційної схеми УПА, тобто організації і дії керівних органів, беру до уваги 1944 р., бо в тому році замикається один її період, диктований однією ситуацією, тобто пімецькою окупацією. Беру цей момент ще й тому, бо в половині того року УПА дістала своє політичне вивершення у виді Української Головної Визвольної Ради (УГВР).

Хочу подати по можливості статичний переріз, а не історичний нарис, бо це друге не вміщалося б у рамки однієї статті.

Територіальний поділ

Із характеру УПА як народної, повстанської збройної сили, що веде боротьбу проти окупанта в його запіллі, як теж і з політичної концепції цієї боротьби та стосованої в ній тактики, випливало її організація. Поділ на стосовані в регулярних арміях чітко окреслені одиниці й роди військ не міг бути застосований в УПА на цьому етапі боротьби, якщо ця боротьба мала бути успішною. При творенні органзаційної структури треба було узгляднити два принципи:

- збереження єдності і цілеспрямованості всього руху (стратегічна централізація), і
- забезпечення якнайбільшої оперативності відділів (децентралізація виконності).

Збереження цих принципів гарантував територіальний і адміністративний поділ. Із вимог конспірації зв'язків і постачання, треба було дотримуватися адміністративного поділу території окупантам, вводячи тільки незначні, географічними і тактичними моментами диктовані, корективи.

Отже ціла територія, на якій діяла УПА, розподілялася на такі краї:

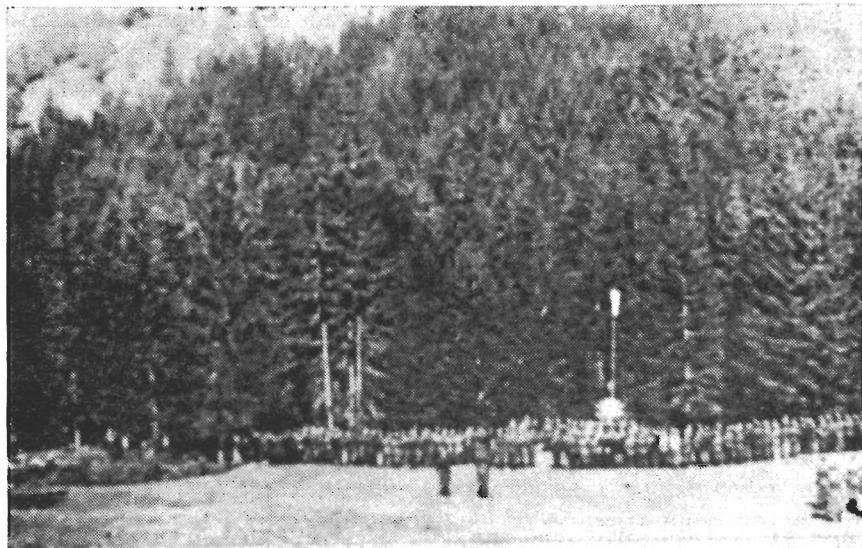
1. Північний Край (Волинська й Житомирська області);

2. Західний Край (Львівська, Тернопільська, Станиславівська, Чернівецька й Дрогобицька області, та Перемищина з Лемківщиною і Холмщиною);

3. Південний Край (Вінницька й Кам'янець-Подільська області).

Відповідно до цього поділу діючі на окреслених теренах сили мають назви: **УПА-Північ**, **УПА-Захід** і **УПА-Південь**.

Наступною ї пайнижчою територіяльною одиницею була **Воєнна Округа**. Вона не покривалася з існуючим тоді окупантським адміністративним поділом, а була тенденція зрівняти її з межами совєтської області, яку пімці поділили були на кілька своїх округ. Таке розмежування Восиних Округ, хоч не без винятків, було проведено на терені дії УПА-Захід, який ділився на 6 Воєнних Округ, а саме: I. ВО — Львів-місто (її пічисленні відділи квартирували в Янівських лісах); II. ВО — Львівська область і Холмщина; III. ВО — Тернопільська область; IV. ВО — Станиславівська й Чернівецька області; V. ВО — Дрогобицька область і VI. ВО — Перемищина і Лемківщина, тобто південна частина тієї території, що пізніше в історії відіграла велику роль під назвою **Закерзоння**. Неможливо було застосувати цей принцип у такій мірі на терені УПА-Північ, де важлива ворожа постачальна артерія, шлях Львів-Київ, диктував інший поділ.

Старшинська Школа УПА в 1944 році.

Штаби

Головний Військовий Штаб (ГВШ) — орган керівництва Головного Командира УПА складається із **шефа штабу** і наступних Відділів:

- I. Оперативного;
- II. Розвідувального;

- III. Вишкільного;
- IV. Організаційно-персонального;
- V. Тилового; та
- VI. Політично-виховного.

Оперативний Відділ розпрацьовує бойові акції, координує і керує ними при допомозі загальних інструкцій та конкретних наказів; розпрацьовує пляни та тактичні заходи на різні фази боротьби і окремі ситуації; плюнує і керує великими рейдами важливішого політичного значення та більшого територіального засягу; дає загальну оцінку становища; забезпечує всі терени здобутими мапами і надлине власну продукцію мап.

Підпорядкованим цьому відділові старшинам для тактичних завдань, які були тільки при штабах двох найвищих щаблів у структурі УПА, тобто при ГВШ і КВШ, припадало подвійне завдання: першим з них було розпрацювати на евентуальне майбутнє пляни зцілювання партизансько-діючих відділів у фронти; другим, вже практичним, їхнім завданням було організувати партизансько-діючі фронти і керувати їхніми акціями у випадку появи небезпеки, що загрожувала двом або більше територіальним одиницям сил не тільки з одного терену. Якщо такі фронти були творені на теренах більше, ніж одного краю, або силами більше, ніж одного краю, то організування і керівництво ними належало до компетенції старшин для тактичних завдань УПА при ГВШ. Якщо такі акції могли бути проведенні в межах і силами одного краю, то ними керували старшини для тактичних завдань краю.

При цьому треба зазначити, що в таких випадках не йшлося про концентрацію усіх сил даної територіальної одиниці чи одиниць, а про якусь їхню частину, бо опорожнення цілого терену створювало б потенційну небезпеку й на інших місцях.

Розвідувальний Відділ зосереджує, розпрацьовує і використовує увесь розвідочний і контррозвідочний матеріал.

Вишкільний Відділ опрацьовує напрямні і програми вишколу, програми старшинських і підстаршинських шкіл, організує і керує безпосередньо навчанням у старшинських школах, зосереджує ввесь досвід боротьби і розповсюджує його окремими вишкільними інструкціями, опрацьовує і видає правильники та різну військову літературу, керує рівномірним розподілом закупленої чи здобутої ворожої військової літератури.

Організаційно-персональний Відділ опрацьовує організаційні схеми, проводить реєстр стану, полагоджує персональні справи, господарить відповідно до потреб кадрами старшин та інших фахівців.

Тиловий Відділ виконує свою складну й важку в підпільних умовах боротьби функцію при допомозі служб озброєння, постачання і санітарної служби. До нього належать: ведення реєстрів різно-родної зброї та амуніції (УПА вживала зброю різних армій), як ужи-

ваної, так і магазинованої; центральна господарка збросю і амуніцією; реорганізація і уніфікація озброєння на поодиноких теренах; центральне керівництво в постачанні харчами, одягом та взуттям; організування і рівномірний розподіл ліків і всякого санітарного матеріалу та вивінування польових шпиталів. До нього належало також плянування і організування виробничих підприємств різних ділянок.

Політичний Відділ, хоч він останній в структурі штабу, все ж таки він найважливіший. Він вказує мету боротьби, обґруntовує її, проектує політичну тактику, накреслює перспективи боротьби. Формація того роду як УПА є формациєю з дуже виразним політичним характером, і це мусіло бути узгляднене в її структурі. Вона зродилася з політичної концепції і, організуючись на принципі добровільності, мусіла здобувати передусім симпатії й підтримку власного населення та прихильний відзвук серед чужих народів, і рівночасно мусіла намагатися деморалізувати й демобілізувати ворога. Отже вона мусіла мати розбудований виховно-пропагандивний апарат, який міг би високо піднімати моральний, ідейний та політичний рівень власного воящства, і щоб воно своїми публічними виступами, особистим прикладом і, що найважливіше, політично цілеспрямованими акціями (як, напр., власних пресових видань — летючок, листівок і т. п.), відповідно до потреб і ситуацій, уміли себе гідно й відповідно запрезентувати.

Безпосередньо підпорядковані Головному Командирові УПА інспектори виконували функцію його контролального органу на всій території дій УПА.

Шефові ГВШ підпорядкована служба зв'язку, що своєю мережею зв'язує його з Головним Командиром, начальниками поодиноких відділів та краями, і центральний технічний зв'язок (ЦТЗ).

Структура **Крайових Військових Штабів (КВШ)** така сама, як ГВШ. Вони мають ті самі відділи і служби за винятком ЦТЗ і виконують ті самі функції на територіях поодиноких країв, а в випадках перервання зв'язків з Головним Командуванням вони є найвищим керівним органом на терені своєї дії.

Військовий Штаб Воєнної Округи (ВШВО) в своїй структурі відрізняється від попередніх тільки тим, що не має старшин для тактичних завдань, а командир ВО не має інспекторів. Інший також є характер роботи цього штабу.

Відмінно, як в інших збройних формacіях цього роду, в УПА територіальний поділ зупинився на досить високому щаблі. Даліші кроки вниз скривали в собі небезпеку надмірного роздріблення диспозиційних осередків і позбавлення дієздатності бойових одиниць. Даліший територіальний розподіл міг мати добре застосування у випадку бойової організації, яка веде підготову до загального збриву-повстання, а вміжчасі займається розвідкою, саботажною й чивер-

сійною акціями, але не у випадку УПА, яка була наставлена на ведення бойових дій. Впрочім цей принцип, стосований в інших, генерально був узгляднений також і в УПА, але тільки в окремих ділянках штабової роботи, яка потребувала допоміжного адміністративного апарату.

Коли Головне Командування у структурі УПА є стратегічно-координаційним центром, а КВШ виконує що функцію на окресленому терені, то **Воєнна Округа** — це той структурний щабель, на якому починається безпосереднє керівництво збройною силою та її акціями. Дальше йде вже тактичний поділ.

Величина території, кількість населення, його настрої й бойова готовість, теренові можливості, потреба й доцільність — це ті фактори, що рішали про кількість і якість відділів на терені Воєнної Округи. **Всі відділи Воєнної Округи** творили **Групу УПА**. Кількість їх на теренах поодиноких Воєнних Округ була різна й доходила до тридцяти. Відділ в системі УПА це найнижча, самостійна діюча бойова одиниця.

Всі перераховані дотепер щаблі на конструкційній драбині УПА не дають жодного уявлення про її силу, не є жодними поняттями, які в уяві неознайомленого викликали б конкретний образ. Щойно уточнення, що **відділ — це сотня**, до певної міри відкриває серпанок мряки. Тільки до певної міри, тому що **партизанска сотня** на є таким конкретним поняттям, як сотня регулярної армії, навіть тоді, коли ці сотні, як в УПА, побудовані за чітко окресленими схемами. Коли в регулярних арміях виховання, вишкіл, техніка й сама складність машини, якою є армія, применшується у великий мірі значення індивідуальності, то в партизанській частині **індивідуальність командира** має незвичайно **велике значення**. Дві кількісно однакові сотні, з однаковим вогневим вирядженням і однаковим вишколом — це дві звичайно різні сили, вартість і вагу яких визначують передусім якості сотенних.

Курінь і Загін

Збройна сила ВО, тобто Група, складалася з відділів або, як ми вже уточнили, із сотень, з яких кожна підпорядкована безпосередньо командирів ВО. Тільки у **випадках потреби** для переведення більших акцій, що вимагали концентрації більшої сили, сотні по 3-4 були **лучені в курені**, а два і більше куренів творили **загін**. Об'єднування в курені й загони для ведення зачіпних акцій відбувалися тільки на наказ командира ВО. На функції курінних були визначувані кращі командири відділів, що входили в склад куренів. **Командування над загоном** перебирав з правила **командир ВО**, або начальник його штабу. Тільки для ведення оборонних акцій квартируючі в сусідстві відділи могли самі об'єднуватися в курені, якщо не було можливості на час дістати на це згоди чи наказу від зверхника, а

потреба такого об'єднання була очевидна. На такий випадок командири куренів були завчасу визначувані при розташуванні відділів у терені. Тільки у **виняткових випадках** на деяких теренах діяли **Курені як постійні бойові одиниці**.

Вимінання посередніх організаційних щаблів, як постійно діючих одиниць, було диктоване вимогою можливо на якнайвищому командному щаблі пізнати добре силу й вартість кожної складової частини групи і забезпечити, підповідно до потреб, усійнне керування операціями. Момент безпеки перед величчм наслідками евентуалізму ворожої інфільтрації був тут також врахований.

Свято Зброї — УПА в Перемищині в 1946 р. Звіт здає ком. сотні Крилач.

Для **квартирування** відділи мали повизначувані доволі широкі райони, а часте перекидування їх з одного в інший район доводило до того, що кожний відділ у кожному закутку Воєнної Округи почував себе вдома. Це підносило його здатність маневрування, а тим самим бойову вартість на кожному місці ВО, залежно від потреб. Із важливіших негативів цієї конструкції, яким, з увагу на часом далеку віддалу від командного осередка, була трудність у зв'язках і в наслідок цього, в наглих випадках, брак відповідних наказів рівноважився випливаючим із нього позитивом, бо виробляв у командира відділу почуття відповідальності і сприяв виявові ініціативи. А коли ще додати, що “місце постою командира ВО було в сіdlі”, як вимагало зверхнє командування, що він находився в постійному рухові і був завжди там, де відділам загрожувала, чи могла загрожувати, небезпека, де його присутність була конечна, то і цей негатив значно блідне.

Самооборонні Відділи

Були ще й інші аргументи, які промовляли за дальшим територіальним роздрібненням і творенням льокальних бойових одиниць, аргументи, розцінювані зокрема з аспекту оборони населення перед ворожим терором. До них належали: добре знання терену і людей, а в наслідок цього кращі можливості розвідки, підступу, засідки чи відвороту і значно вищий ступінь завзяття в обороні рідного села. Ім у противагу виявлялися також і великі негативи: погубне для партизанської частини засиджування на одному місці, сприяння де-конспірації, плекання льокального патріотизму, холодно невикалькульовані рішення, а у випадку невдач і людських втрат — образ вбитих синів, братів, мужів чи батьків викликав серед населення заламання і зневіру.

Але й це складне питання знайшло розв'язку в організації т. зв. **Самооборонних Кущових Відділів (СКВ)**. Весь боєздатний і охочий до цього елемент одного чи кількох сіл, залежно від кількості цього елементу й розташування сіл, був зорганізований у відповідні бойові одиниці і конспіративно, звичайно ночами, вишколюваний. Це звичайно були цивільні люди, що мали заховану зброю по домах, які у випадку небезпеки, зокрема ночами, ставали в обороні села. Ця розв'язка не є оригінальна, але й не копійована. Вона була стосована в інших країнах. Зокрема широко стосували її червоні китайці в обороні проти японської окупації. Так, отже, побіч, умовно називаючи, регулярних частин УПА іспували нерегулярні міліційні одиниці, що на відкритих теренах, де не могли постійно квартирувати відділи, відогравали важну роль.

Озброєння

Озброєння відділів УПА було диктоване партизанською тактикою, якою вони послуговуються. Відділи УПА — це піхотинські сотні, побудовані й озброєні за двома схемами: **схема 1 (легка)** — 168 людей, озброєні в рушниці, легкі скорострли, автомати, пістолі, ручні гранати, вибухові речовини і **схема 2 (тяжка)** — 186 людей з тим самим озброєнням із додатком трьох станкових скорострілів і трьох мінометів калібром не вище 82 мм.

Дуже рідко, і тільки на терені УПА-Північ, були організовані і вживані кіннотні відділи та артилерійські батареї. Вони були приділювані до більших одиниць: до Куренів і Загонів, які діяли на часово звільнених від окупантів теренах.

Коли кіннота ще знаходить своє виправдання в партизанських умовах боротьби, то гармата скриває в собі велику небезпеку. Її дуже незначні в тих умовах позитиви ніяк не рівноважать негативів. Вона обезвладчує по-партизанськи діючу частину, зменшуючи її рухливість і прив'язуючи її до хоч би найгірших доріг, дає ворогові велику можливість успішно її переслідувати. Прив'язання вояка до йо-

го зброї позбавляє його можливості своєчасно збегнути загрозливість становища. Свідомість небезпеки збігається, звичайно, з моментом повного розгрому й заглади, як це було в випадку Ковпака.

Частинша розв'язка цього питання, яка давала можливість ви-елімінувати негативи артилерії, а використовувати її позитиви, була знайдена у формі т.зв. **"потенційальної артилерії"**. Всіх вояків відділу, що служили в регулярній армії в артилерії, згруповано в один рій. Завданням цього роя в час бою з ворогом, який розпоряджав артилерією, було ввійти в посідання непошкодженої гармати і його власною збросю бити по його становищах. Здобуту гармату, якщо було можливо, слід зібрати з поля бою, заховати в недоступному для ворога місці й опісля вживати її тільки в окремих випадках для переведення деяких акцій і для вишкільних цілей. Функцію артилерії в партизанських частинах досить добре виконує середній калібр міномета.

"Личко, як маю — кругом козак"
(Жінки в УПА.)

Пов'язання з ОУН

Побіч УПА, як політично-збройної формaciї, діяла на цих самих теренах широко розгалужена політична організація — **ОУН**. Між тими двома чинниками мусіла бути **забезпечена гармонія**, зокрема на тому щаблі, де починалася практична дія. Такими відповідаючими собі щаблями були **Воєнна Округа УПА** й **область** в структурі **ОУН**.

Роля і функція ОУН не обмежувалася тільки до функції політичної партії. Крім тої, яка зосереджувалася головно в пропагандивній, а частинно і в організаційній референтурах, вона всіма іншими референтурами виконувала ще іншу — адміністративну функцію. Зокрема по заспіванні УГВР вона перебрала і ролю адміністративного апарату всього визвольного руху.

Пов'язання, яке було застосоване на цьому щаблі, було компромісом між непартійністю УПА і конечністю такого пов'язання. Командир ВО входив у склад обласного проводу ОУН з правом вирішного голосу. Він мусів орієнтуватися в усій роботі ОУН, а зокрема у функціонуванні її адміністративного апарату, що був одночасно таким же апаратом Военної Округи. З одного боку, респектуючи вище згадану непартійність УПА, а зокрема беручи до уваги випадки, що на постах командирів ВО були люди, які або нічого спільног з ОУН не мали, або належали до іншого її віддаму, обласний провід ОУН не міг тільки висловлювати свої побажання щодо переведення чи занехання бойових акцій. Права видавання доручень чи наказів провід ОУН у відношенні до УПА не мав. Висота щабля, на яку му це пов'язання було застосоване, а вслід за цим політична виробленість і зрілість людей, що виконували функції на цих постах, забезпечували гармонійність у функціонуванні обох чинників.

Далішими щаблями в побудові ОУН були округа, повіт, район і станиця. Починаючи від округи до району включно, в керівних клітинах на цих щаблях були люди, що в організаційній номенклатурі називалися **військовими референтами** даного проводу. В УПА їх називали **організаційно-мобілізаційними**, або коротше “**оргмобами**”. Вони були членами організації й організаційно її підпорядковані. Їхніми діловими зверхниками в своїх ділянках були два начальники Відділів Штабу ВО, а саме: організаційно-персональний і тиловий. “**Оргмоби**” зі своїми, відповідно до потреб, розбудованими апаратами були саме тим продовженням перерваного на щаблі ВО територіального поділу, але вже із звуженими до чисто адміністративного характеру функціями.

По лінії Організаційно-персонального Відділу ВШВО до “**оргмоба**” належало: провадити реєстри військовоздатного елементу в своєму терені; вишукувати потрібних в УПА фахівців; поповнювати добровольцями здекомплектовані відділи та давати новобранців для новоформованих. По лінії Тилового Відділу Штабу: магазинувати зброю та амуніцію й постачати нею відділи; в співпраці з господарським референтом ОУН — наладнувати прохарчування відділів; організувати й магазинувати медикаменти; організувати й постачати медикаментами шпиталі та дбати про організування виробничих варсттів. До нього належало також організування і керівництво згадуваними попередньо льокальними Самооборонними Кущовими Відділами (СКВ).

Зв'язки

Зв'язок — це нервова система підпільного організму. Від справності його функціонування залежить дієзданість підпільного руху й успішність його боротьби. Тому в УПА до цієї ділянки, виділеної в окрему службу, були ставлені великі вимоги. На начальників цих служб ставлено добрих і метких організаторів.

На теренах дій УПА, де існувала мережа ОУН, військовим штабам і відділам були доступні її зв'язкові засоби, однаке з уваги на те, що ці зв'язки, перевантажені великим організаційним рухом, функціонували надто повільно для вимог керівництва військом, штаби УПА скрізь розбудовували власну систему зв'язку.

Основою зв'язкового апарату була мережа зв'язкових пунктів, розкинених по всьому терені, що, отримані з собою в різних напрямках, творили зв'язкові лінії. ОУН розбудовувала свої зв'язки для перевозження пошти, людей та постачання і звичайно мусіла вживати до цього підводи, що прив'язувало цей зв'язок до шляхів, а тим самим наражувало на небезпеку деконспірації і зустрічі з ворогом. Щоб зменшувати цю небезпеку, така лінія мусіла мати свій пункт у кожному селі, куди вона переходила, завданням якого було розвідувати про ворожі рухи в своїй околиці й у випадку небезпеки припиняти зв'язковий рух. До дальших обов'язків належали охорона, виміна коней та підвод.

Цими лініями зв'язку часто переходили постачальні валки УПА.

Окремі зв'язкові лінії УПА, в основному будовані для передавання наказів і звітів, спиралися на кінному зв'язку, при чому віддаль між зв'язковими пунктами була досить велика, а контакт між ними втримувано звичайно найкоротшими польовими стежками. Цей зв'язок мусів бути побудований так, що часова віддаль між КВШ і ВО не могла бути більша, ніж 24 години, а в середині ВО — не більша, ніж 12 годин. Побіч активної лінії існували ще запасні.

Крім цього основного і найпевнішого засобу для зв'язків були вживані ворожі середники льокомоції, власні механізовані засоби (авта, мотоциклі), а на теренах звільнених від окупанта, побіч існуючої телефонічної мережі, яка тільки частинно могла бути вживана, розбудовувано власне польове телефонічне сполучення.

Ця мережа зв'язку і така система його функціонування була вживана лише для сполучування керівних осередків. Бойові відділи в бою користувалися засобами зв'язку, вживаними в аналогічних одиницях регулярних армій.

Обов'язок утримування зв'язків в УПА був в обох напрямках — згори вниз і знизу вгору так, що у випадку розірвання зв'язкової лінії активність обох розірваних кінців давала більшу запоруку відновлення контакту.

ЦТЗ

Центральний Технічний Зв'язок (ЦТЗ), що знаходився при ГВШ, — це радієвий зв'язок у стадії підготови. За німецької окупації він ще практично не діяв, а згуртована в цьому осередку невелика кількість фахівців займалася вишколюванням на окремому курсі персоналу, збиранням і монтуванням технічних засобів для навчання і практичної дії.

Школи

Дуже важливою проблемою в УПА був **вишкіл власних старшинських і підстаршинських кадрів**, доплив яких із регулярних армій був замалий і в великий мірі не покривав запотребувань. Для розв'язки цієї проблеми були покликані крайові старшинські і підстаршинські школи, останні організовані щонайменше по одній в кожній ВО.

Таких старшинських шкіл на терені УПА було дві: одна на терені УПА-Північ і друга в Карпатах на терені УПА-Захід. Їх організовували начальники Вишкільних Відділів КВШ. Інструкторський склад старшинських шкіл був одночасно апаратом начальника Вишкільного Відділу ГВШ для опрацювання підручників для загального вжитку (звичайно — переклади) і важливіших проблем повстансько-партизанської боротьби. Господарсько і тактично старшинські школи були підпорядковані командирові ВО, на терені якого перебували.

**

Ця стаття не з'ясовує подрібно всієї проблематики структури і побудови УПА. Вона однак накреслює основні елементи, без яких уточнити та зrozуміти значення і ролю УПА в новітній історії України було б неможливо.

ЛИСТОПАДОВИЙ ЧИН

День 1-го Листопада 1918 р. — це незабутній історичний день. У цім дні город князя Льва став знову українським державним центром, а саме — столицею Західно-Української Народної Республіки.

Українські національні синьо-жовті прапори маяли на львівській ратушевій вежі та на всіх державних будинках. Вони слали в усі сторони земель України, а особливо до золотоверхого Києва, салют та радісну вістку, що:

“Волею українського народу утворилася на українських землях бувшої австро-угорської монархії

Українська Держава.

Найвищою державною владою Української Держави є Українська Національна Рада.

З нинішим днем Українська Національна Рада обняла владу в столичному місті Львові і на цілій території Української Держави.

Даліші зарядження видадуть цивільні і військові органи Української Національної Ради.

Взивається населення до спокою і послуху тим зарядженням.

Під цею умовою безпечность публичного порядку, життя й ма-стку, як також заосмотрення в поживу вповні запоручується.

Львів, 1. падолиста 1918.

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА РАДА”

Одночасно оголошено другу відозву такого змісту:

“УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДЕ!

Голосимо Тобі святу вість про Твоє визволення з віковічної неволі. Від нині Ти господар своєї землі, вільний горожанин Української Держави.

Дня 19. жовтня Твоєю волею утворилася на українських землях бувшої австро-угорської монархії Українська Держава і її найвища влада, Українська Національна Рада.

З нинішнім днем Українська Національна Рада обняла владу в столичному місті Львові і на цілій території Української Держави.

Український Народе! Доля Української Держави в Твоїх руках. Ти станеш як непобідимий мур при Українській Національній Раді і відіпреш всі ворожі замахи на Українську Державу.

Заки будуть установлені органи державної влади в законному порядку, українські організації по містах, повітах і селах мають об'єсти всі державні, країові і громадські уряди і в імені Української Національної Ради виконувати владу.

Де цього ще не зроблено, дотеперішні неприхильні Українській Державі уряди мають бути усунені.

Всі вояки української народності підлягають від нині виключно Українській Національній Раді і наказам установленої нею військової влади Української Держави. Всі вони мають стати на її оборону. Українських вояків з фронтів відкликається отсим до рідного краю на оборону Української Держави.

Все здібне до зброї українське населення має утворити бойові відділи, які або ввійдуть в склад української армії, або на місцях зберігатимуть спокій і порядок, особливо мають бути оберігані залізниця, пошта і телеграф.

Всім горожанам Української Держави без різниці народності і віроісповідання запоручається горожанську, національну і віроісповідну рівноправність.

Національні меншості Української Держави, поляки, жиди і німці, мають вислати своїх відпоручників до Української Національної Ради.

Аж до видання законів Української Держави обов'язають дотеперішні закони, оскільки вони не стоять в протитенстві до основ Української Держави.

Як тільки буде забезпечене й закріплene істнування Української Держави, Українська Національна Рада скличе на основі загального, рівного, безпосереднього й тайного виборчого права Установчі Збори, які рішать про дальшу будучість Української Держави.

Склад утвореного Українською Національною Радою кабінету і його програму оголоситься.

Український Народе!

Всі свої сили, все посвяти, щоб укріпити Українську Державу!

Львів, 1. листопада 1918.

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА РАДА”

Спиридон Черкасенко

ЛИСТОПАДОВІ ДНІ

І знов — котрий вже раз? —
Зійшлися ми в одній родині,
Щоб пом'януть той славний час,
Коли в офіру батьківщині
Себе принесли краї з нас...

І наші лицарі у бій
Ішли за волю України,
Замаяв прапор дорогий
В огнях юнацьких буйних мрій,
В піснях червоної калини.

Але ввесь світ постав на нас,
Не дав загоїть навіть рапи,
І хоч наш дух тоді не згас,
Та ніс уже лихий нам час
Нову неволю і кайдани.

Устав і знов упав наш Львів,
Над ним повис туман кривавий.
Покрив собою і борців,
Вкраїни рідної синів,
Що впали там — на полі слави.

І от щорік, в ті самі дні
Свої зміряємо ми сили...
Та не ридання вже — о, ні! —
Про перемогу лиш пісні
В нас викличуть святі могили...

Прапор борців міцніш тримай,
Хто любить волю, любі друзі,
І заповіт святий сповняй:
Не трать часу в даремній тузі,
І не ридай, а здобувай!

М. Г.

ГЕРОЇ БАЗАРУ

Після польсько-більшовицького мирового дговору в Ризі, 21 березня 1921 р., границею між Польщею і більшовиками стала ріка Збруч. Договір цей відбувся без участі представників Уряду УНР. Поляки-“союзники” зрадили українців!

Проти такого стану справи запротестував Уряд УНР. Протестували теж українські військові частини. Вони, покинуті польським союзником, не кинули зброї, а завзято, самі, продовжували боротьбу з більшовиками, але встояти не було сили.

Скривавлені останки української армії змушенні були перейти на польську територію, де їх поляки роззброїли та інтернували.

Український вояк, хоч інтернований, не падав на дусі. Його завзятість та рішучість боротися з московсько-більшовицьким загарбником, щоб вибороти волю Україні — могутніли з дня на день. Це гаряче бажання продовжувати визвольну боротьбу стало незабаром дійсністю. Частина інтернованих українських вояків, під проводом

ген. Юрка Тютюнника, рішила піти в протибільшовицький рейд — у т. зв. **Другий Зимовий Похід**.

Цей відчайдушний рейд, на превеликий жаль, закінчився трагічно. Численніше та краще озброєні більшовики — перемогли. Йшли завзяті бої. Коло Базару рейдуючу групу Тютюнника оточила червоноармійська кіннота Котовського. Під селом Малі Миньки, в завязті бою, полягло багато українських вояків, а кілька сотень попало в полон. На пропозицію Котовського, щоб полонені вступили до Червоної Армії, українські вояки, устами **Степана Щербака**, дали ворогові наступну відповідь:

...Я, козак шостої стрілецької дивізії, — Щербак! ...від себе й козаків, яких я знаю, кажу вам: ми знаємо, що нас чекає, й ми не боїмся смерті, але до вас служити не підемо. Коли ж ви повбиваєте нас, знайте, що за нас вам помститься үвесть український народ!..”

За таку мужнію та високопатріотичну поставу військове червоноармійське командування та Чека дали наказ усіх полонених розстріляти.

Під містечком Базаром, Житомирської області, 21 листопада 1921 р., з піснею на устах “Ще не вмерла Україна”, полягли, розстріляні більшовиками, герой-борці за волю України.

Їх було — 359:

1. Сулима Григорій, сотник
2. Мироненко Кузьма
3. Петренко Іван, хорунжий
4. Троночко Оксентій, фельдшер
5. Мінькер Леопольд, завідувач аптеки
6. Підранівський Андрій, фельдшер
7. Цівіда Максим
8. Якубовський Павло, фельдшер
9. Решетників Микола, військ. урядовець
10. Онофрінчук Гарасим, фельдшер
11. Швидюк Яків, військовий урядник
12. Єгер Ернест, сотник
13. Погиба Федір, хорунжий
14. Лотоцький Володимир, сотник
15. Грох Митрофан, сотник
16. Ясько Анастасій, хорунжий
17. Янишівський Федір, сотник
18. Бережний Сидір, курінний
19. Венгженівський Володимир, хорунжий
20. Сокрут Наум, поручник
21. Збаращенко Олександер, хорунжий
22. Соломонівський Володимир, сотник
23. Чорниш Володимир, хорунжий

24. Бойко Андрій, військовий урядник
25. Синиця Степан, хорунжий
26. Скорнячів Сергій, сотник
27. Василів Олександер, сотник
28. Козин Іван, військовий урядник
29. Стрижельницький Олександер, хорунжий
30. Кузьменко Митрофан, підполковник
31. Шурабура Іван, підполковник
32. Кибельник Сила, військовий урядник
33. Шевченко Василь, хорунжий
34. Козаченко Микола
35. Крижанівський Павло, військовий урядник
36. Новоленик Євген, хорунжий
37. Зубків Олекса, військовий урядник
38. Завальницький Петро, військовий урядник
39. Корбут Степан, начальник господарства
40. Оручик Іван, військовий урядник
41. Сагусій Євсевій, сотник
42. Солтановський Микола, хорунжий
43. Попович Василь, військовий урядник
44. Федорів Яків, військовий урядник
45. Стародуб Никанор, військовий урядник
46. Штан Іван, військовий урядник
47. Жуків Микола, військовий урядник
48. Харшевський Володимир, військовий урядник
49. Борисенко Денис, військовий урядник
50. Омелянів Борис, військовий урядник
51. Кривокобильський Мусій, військовий урядник
52. Малевич Михайло, завідувач зброї
53. Микуленко Данило, військовий урядник
54. Медведівський-Коваль Василь, військовий урядник
55. Вишківський Володимир, хорунжий
56. Дараган Іван, хорунжий
57. Голобородько Микола, військовий урядник
58. Дзячківський Іван, військовий урядник
59. Толюс Петро, військовий урядник
60. Солтученко Михайло, поручник
61. Гаєвський Степан, полковник
62. Невідниченко Петро, військовий урядник
63. Декаленко Петро, військовий урядник
64. Гіньків Михайло, сотник
65. Романенко Степан, військовий урядник
66. Запорожець Данило, військовий урядник
67. Верубович Леонтій, хорунжий
68. Іваненко Яким, військовий урядник

69. Ходько Борис, хорунжий
 70. Старенький Яків, військовий урядник
 71. Зенченко Лука, сотник
 72. Чмелівський Станіслав, військовий урядник
 73. Кудинський Євген, ранговий
 74. Прохорів-Микитин Іван, військовий урядник
 75. Костовський Микита, військовий урядник
 76. Крутопіл Яків, військовий урядник
 77. Приполок Захар, військовий урядник
 78. Федоренко Микола, військовий урядник
 79. Мелентій Михайло, військовий урядник
 80. Тютюнник Степан, військовий урядник
 81. Гуцало Михайло, фельдшер
 82. Лісовський Олександер, військовий урядник
 83. Саківський Микола
 84. Луб'яний Василь, бунчужний
 85. Гуденко Петро, хорунжий
 86. Сускин Павло, фельдшер
 87. Сальський Олекса, хорунжий
 88. Хидрик Йосип, військовий урядник
 89. Василів Михайло
 90. Токаревич Кость, військовий урядник
91. Слеханович Семен	114. Кузьмин Яків
92. Манжула Іван	115. Камінський Дем'ян
93. Голуб Артем	116. Борщевський Тиміш
94. Вередан Василь	117. Кузьмин Василь, підхорун.
95. Маданюк Степан	118. Олейник Гнат
96. Хульченко Мирон	119. Бичко Степан
97. Стражкевич Борис	120. Бондаревич Станіслав
98. Федорів Степан	121. Соколовський Станіслав
99. Костецький Трохим	122. Тройнюк Юхим
100. Повторак Олександер	123. Приходський Олександер
101. Вергун Семен	124. Очеретний Тиміш
102. Данилевський Андрій	125. Маницький Іван, юнак
103. Рижак Павло	126. Плахнин Күпріян
104. Струдинський Василь	127. Топольчук Павло
105. Поліщук Анатолій	128. Чорний Клім
106. Шелест Пилип	129. Стеблин Іван
107. Добровський Гаврило	130. Рудоненко Тиміш
108. Білокрис Мусій	131. Ващкевич Михайло
109. Янишевський Кость	132. Голуб Василь
110. Нестеренко Андрій	133. Мельниченко Олекса
111. Свиргородський Володимир	134. Якименко Микола
112. Сомбун-Капун Сава	135. Кам'янецький Михайло
113. Зубченко Олекса	136. Дем'янчук Олександер

137. Марчук Степан	182. Яременчук Петро
138. Анарневський Кость	183. Чадринський Іван
139. Гатченко Василь	184. Деменів Володимир
140. Каган Корній	185. Куник Іван
141. Двягненко Микола	186. Буризин Михайло
142. Аголюк Василь	187. Сердюк Данило
143. Щербина Роман	188. Мещеряків Тиміш
144. Проскурня Григорій	189. Сидоренко Семен, підхорун.
145. Мороз Максим	190. Горкій Іван
146. Гладченко Ілько, підхорун.	191. Усько Валентин
147. Колінко Іван	192. Мокрицький Денис
148. Чередниченко Степан	193. Федорчук Павло
149. Єрмаків Георгій	194. Чумак Василь
150. Комашук Грицько	195. Ворденюк Олександер
151. Пастушенко Іван	196. Савченко Трохим
152. Сичів Петро	197. Радченко Степан
153. Шиманський Карпо	198. Власів Павло
154. Шойків Петро	199. Давидчук Влас
155. Швець Василь	200. Паламаренко Федот, хорун.
156. Кулік Іван	201. Балтян Петро
157. Клепаць Ілля	202. Марків Дмитро
158. Распайнюк Андрій	203. Колесник Терентій
159. Божко Спиридон	204. Свиридів Григорій
160. Візір Гаврило	205. Бузун Данило
161. Баранів Георгій	206. Момзаліт (китаєць)
162. Тарасенко Прокіп	207. Гуменюк Карпо
163. Оліндаренко Карпо	208. Довгий Юхим
164. Крилівський Микола	209. Тамошук Михайло
165. Оболь Левко	210. Головченко Яків
166. Бондаренко Оверко	211. Остремів Григорій
167. Маширів Микола	212. Лисогор Павло
168. Начило Микола	213. Кучеренко Федір
169. Постелинський Денис	214. Коханко Павло
170. Білецький Іван	215. Рібот Яків
171. Родвенко Іван	216. Дробінський Петро
172. Ананів Микола	217. Демченко Петро
173. Голоненко Захар	218. Козловський Тиміш
174. Григоренко Микола	219. Кайдан Степан
175. Киволин Варлам	220. Кисличук Іван
176. Жир Василь	221. Плященко Федір
177. Гловинський Мусій	222. Світленко Данило
178. Кран Йосип	223. Рубан Іван, підхорунжий
179. Харан Василь	224. Шевченко Лазар, підхорун.
180. Кучер Оникій	225. Шапа Гнат
181. Онищенко Іван	226. Чубко Федір

227. Владинюк Фаїм
228. Гомонюк Сосоїт
229. Щербак Степан
230. Бондар Петро
231. Прокопець Степан
232. Липовський Григорій
233. Усик Автоном
234. Іщенко Микита
235. Ковтуненко Іван
236. Усенко Віталій
237. Музика Василь
238. Яковлевський Вадим, підстар.
239. Петриченко Данило
240. Ільченко Семен
241. Воропівський Кирило
242. Грицарюк Нестріп
243. Krakovs'kyi Maksym
244. Щербак Федір
245. Паламарчук Олександер
246. Іванюк Дем'ян
247. Бабич Іван
248. Кушлимський Адам, підхор.
249. Іванюк Василь
250. Слободян Филимон
251. Удалів Олександер
252. Горний Григорій
253. Горбач Іван
254. Бабун Сава
255. Клименко Антін
256. Іщенко Іван
257. Швець Сергій
258. Губенко Зіновій
259. Радій Дмитро
260. Закурдаїв Максим
261. Наавтуст Степан
262. Панченко Юхим
263. Юзинський Степан
264. Власюк Павло
265. Ігенко Микола
266. Іваницький Іван
267. Бортницький Володимир
268. Федоренко Іван
269. Шупин Яким
270. Черній Василь
271. Навроцький Василь
272. Гірич Петро
273. Корнієнко Тиміш
274. Ковальський Дмитро
275. Гоянів Володимир
276. Ашиабуль Захар
277. Славодон Антін
278. Швець Яків
279. Храмів Михайло
280. Горгунів Олександер
281. Грицишин Олександер
282. Пенукій Михайло
283. Braslavskyi Antin
284. Vengelevskyi Timish
285. Deykiv Yaik
286. Dudar Andriy
287. Sllobodianskyi Pavlo
288. Opersek Hrygorij
289. Bidin Pavlo
290. Gerasimchuk Danylo
291. Mozedarskyi Mykola
292. Mez Antin
293. Shkura Musi
294. Zakharenko Spiridon
295. Merdievskyi Antin
296. Marinich Petro
297. Shvedenko Nestrip
298. Chigman Ivan
299. Mihailenko Yaik, chotoviy
300. Shian Mykola
301. Prihodko Martin
302. Drozdenko Yakim
303. Plavko Trohim
304. Sllobodenok Leontij
305. Dolozovskyi Olexander
306. Oleksiv Ivan
307. Skorich Levko
308. Bondarenko Teodosij
309. Vovk Arsen, pidhorunjij
310. Siletskyi Włodimir
311. Smokariv Pavlo
312. Kopnuk Leontij
313. Amdlusko Filimon
314. Shweць Fedir
315. Shaponykiv Yaik
316. Burawskyi Andriy

317. Фараонів Мусій
 318. Мельник Петро
 319. Награн Сидір
 320. Євтиків Володимир
 321. Хрустяк Савелій
 322. Редькин Макар
 323. Маслойд Василь
 324. Гречківський Денис
 325. Молот Пилип
 326. Крич Василь
 327. Кожушко Ілля
 328. Ярош Андрій
 329. Овдіенко Василь
 330. Білевич Броніслав
 331. Головко Петро
 332. Яцина Василь
 333. Барбарика Олександер
 334. Кубельський Василь
 335. Шекес Семен
 336. Черень Аврам
 337. Олениченко Василь
 338. Шкапа Родіон
339. Шаповаленко Федір
 340. Маковецький Павло
 341. Бугак Юхим
 342. Любко Іван
 343. Коваленко Онисим
 344. Калашників Олександер
 345. Богайський Олександер
 346. Яцкевич Степан
 347. Кіріченко Олексій
 348. Моцик Грицько, підхорун.
 349. Червак Лука
 350. Плевак Іван
 351. Обочук Борис
 352. Шлягун Іпполіт
 353. Гавелюк Прокіп
 354. Білик Матвій
 355. Пещанський Тарас
 356. Охвенчук Петро
 357. Островський Степан
 358. Сидоренко Іван
 359. Прохорів Петро.

СЛАВА ГЕРОЯМ!

Марно Боєслав

ГОТОВІ БУДЬТЕ

Готові будьте! Мент надходить!
 Чи вже нагострені мечі?
 Колони — струнко! До походу!
 Зневіру ѹ жах мечем паліть!

Народу честь, і воля ѹ право,
 Людині гідність! Геть ярмо,
 Геть підступ, глум катів лукавих!
 Конай, спотворена тюрмо!

До зброї кожний, кожна хата!
 У наступ, чоти! Смерть катам!
 З щитами жде нас, горда мати!
 У наступ! Слава! Воля нам!

(Із збірки “Непокірні слова”, 1951).

Василь Федорович

ДИПЛОМАТІЯ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Богдан Хмельницький увійшов до української історії передовсім як великий гетьман, видатний полководець, знаменитий організатор армії, відважний вояк, безконкуренційний переможець польських військ. Менше відома натомість його дипломатична діяльність. А був він дипломатом непересічної міри. Правда, він не їздив у державних посольствах до інших держав, не провадив з доручення уряду дипломатичних переговорів, але сам був господарем дипломатії, диригентом дипломатичної гри. Його рухливість в цій ділянці була надзвичайна: не було дня, щоб він не приймав чужих послів, дипломатичних агентів, кур'єрів, післанців, — або не висилав своїх.

Щоб належно оцінити діяльність Хмельницького, необхідно бодай в загальному вжитись у ту добу, коли він виступив на політичну арену. Була це перша половина 17 ст. Над Західною Європою тяжіло марево 30-річної війни; Англія переживала революцію Кромвелла; на Сході помітний зріст турецької потуги (Оттоманської Порти). Польща в тому часі була ще сильною державою. До її складу входили майже всі українські землі, насильно приєднані в різних проміжках часу: Галичина й частина Поділля — в 14 ст.; Волинь, Брацлавщина й Київщина — після Люблинської унії, заключеної в 1569 р.; Чернігівщина — в 17 столітті.

Соціально-політичний гніт та церковно-релігійне питання (переслідування православної церкви) були причиною багатьох протипольських повстань (Косинський, Наливайко, Лобода, Трясило, Сулима, Павлюк, Остряний, Гуня), які довели вкінці до великої визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького в 1648 р. Хмельницький знов добре, що власними силами не подолає Польщі, бо вона мала сусідів-союзників, які в разі потреби могли прийти їй з допомогою. Тому дипломатичним завданням Хмельницького було ізолювати Польщу та приневолити її сусідів розірвати з нею союз і стати по стороні Запорізького війська. Йому вдалося створити три противольські коаліції:

1) українсько-кримсько-турецьку (1648 р.), яка помогла Україні здобути поважні мілітарні успіхи, але внаслідок зради хана й пасивності Туреччини не дозволила осягнути остаточну перемогу;

2) українсько-московську (Переяславська угода в 1654 році), яка також не принесла Україні тих всіх мілітарних і політичних успіхів, для яких була укладена;

3) союз України зі Швецією, Семигородом, Волощиною і Молдавією (1656-57 р.) — може найбільш блискучий успіх дипломатичних заходів Хмельницького.

Це були широкі дипломатичні концепції, далекосяжні пляни міжнародної політики. Не вина Хмельницького, що вони — ті політичні пляни — не принесли бажаних успіхів.

З практичних міркувань Хмельницький у своїх дипломатичних заходах ставався майже одночасно пав'язати приязні відносини з усіма країнами, які могли б дати йому допомогу в війні з Польщею. Тому, починаючи вже з 1648 р., він висилав посольства до Криму, Туреччини, Молдавії, Волощини, Семигороду, Москви, Швеції. Завдання таких посольств було прослідити можливості союзу з Україною. Незалежно від того Хмельницький не поривав зв'язків з Польщею. В своїх листах до короля, сенаторів, коронних гетьманів, воєвод — він заявляв свою лояльність супроти Польщі, а рівночасно вислілював причини війни та подавав свої умови миру. Він зізнав, що Польща не погодиться на його вимоги, але продовжував ту дипломатичну гру, щоб виграти на часі та придбати собі союзників і приготувати армію до остаточної боротьби.

Варто згадати, що реакція українського населення на дипломатичні заходи Хмельницького не була однакова. Рядові козаки й селяни були рошуче проти союзу з "невірними" татарами і турками. Старшина була поділена: одні були за союзом з Кримом і Туреччиною, другі воліли йти з Москвою, а інші хотіли годитися з Польщею. Хмельницький рахувався до деякої міри з думкою козаків і старшин, але в більшості випадків керувався своїм політичним розумом і робив те, що в кінцевому результаті могло бути найкорисніше для держави.

Перше дипломатичне потягнення Хмельницького — це воєнний союз з Кримом. Правда, йому було тяжко рішитися на цей крок, але для боротьби з Польщею необхідно було мати мир з татарами, бо в противному разі вони могли кожної хвилини стати по стороні Польщі і вдарити на Україну. Міркування Хмельницького були такі: наперед перемогти Польщу, а потім уже прийде час на Крим. За допомогу в війні проти Польщі татарам плачено грішми; крім того Хмельницький застеріг собі, щоб татари не брали в ясир українського населення ("людей грецької віри"). На жаль татари не завжди дотримувались тої умови й Україна важко відчуvalа татарську "допомогу". Крім того татари нещиро помагали Хмельницькому, бо боялися зросту його сили. І так: в 1649 р. під Зборовом хан увійшов у порозуміння з поляками й не дав козакам зможи використати впovні перемогу над польським військом; в 1651 р. під Берестечком хан у критичному моменті залишив поле бою і захопив в полон Хмельницького, — це і було причиною берестецької катастрофи; в 1653 р., під Жванцем, хан знову без участі гетьмана і старшини заключив з Польщею перемиря, яке мало поширитися і на Україну. Не зважаючи на те віроломство хана,

Хмельницький не зривав з ним союзу, бо того вимагала тодішня політична ситуація.

Хмельницький утримував також дипломатичні зв'язки з Туреччиною, яка — не зважаючи на початкове недовір'я до козаків — наказала своєму васалеві, кримському ханові, помагати козакам. Турецькі дипломати уважно стежили за зростанням політичної ваги України й почали робити заходи, щоб притягнути козаків під владу султана. Коли Венеція в 1650 р. вислава свого посла до Чигирина з пропозицією протитурецького союзу, Туреччина на це негайно зареагувала й послала до Хмельницького своє посольство для нав'язання близьких відносин з Україною. Хмельницький тоді вислав своє посольство до Туреччини. (Головою посольства був полк. Антін Жданович). Українських послів вітали з великою повагою й вони були на авдієнції в султана, який наділив їх не тільки звичайними для турецького двірського церемоніялу "каптанами", але також дорогоцінними одягами. Це спровоцило неабияке враження на західноєвропейських представників при Порті; внаслідок того, поширилися чутки, що Хмельницький піддався під зверхність султана, тим більше, що султан передав йому свій прапор і звання "сторожа Оттоманської Порти". Насправді переговори йшли тільки про військову допомогу проти Польщі. Султан обіцяв вислати гетьманові на допомогу румелійські турецькі частини та молдавські й волоські війська. Туреччина запропонувала Хмельницькому утримувати в Константинополі свого "резидента", постійного дипломатичного представника, привілей, який мали тільки великі держави.

При кінці 1650 р. до Чигирина знов приїхали турецькі послі, привезли гетьманові почесні дарунки та прихильні листи від султана і міністрів. Переговори тривали понад місяць. Україні тоді загрожувала нова війна з Польщею і турецькі політики намагалися використати те прикре положення й наклонити гетьмана до підданства султанові. Хмельницький відхилив пропозицію підданства, а погодився тільки на договір дружби, на правах рівних з іншими державами. В квітні 1651 р. приїхало до гетьмана друге турецьке посольство з новими пропозиціями: Султан годився забезпечити Запорозькому війську особливі привілеї, визнати Хмельницького князем, його послів шанувати нарівні з королівськими, не вимагати данини (гарачу); козаки мали тільки на війну давати йому військову допомогу та припинити напади на чорноморське побережжя. Не зважаючи на приманчів пропозиції, Хмельницький відмовився від договору, бо договір з Туреччиною був дуже непопулярний серед українського населення. Всетаки з уваги на воєнний стан з Польщею, Хмельницький продовжував переговори з Туреччиною, наділив послів багатими дарунками, робив надії та давав обіцянки, а рівночасно вів переговори з "восточним царем православних".

Перші дипломатичні контакти Хмельницького з Москвою почалися вже в 1648 р., коли то єрусалимський патріярх Паїсій з доручення Хмельницького поїхав у Москву, щоб виєднати козакам допомогу

в війні проти Польщі. Московський уряд, під впливом православного духовенства, постановив попирати козаків-оборонців православ'я. До Чигирину приїхав царський посол Григорій Нуковський для нав'язання відносин з Україною. В 1649 р. Хмельницький вислав до Москви своє посольство під проводом полк. Федора Вилиняка, через якого обіцяв поєднатися з Москвою в заміну за допомогу проти Польщі. Цар прийняв Вилиняка з почестями, як посла незалежної держави, але військової допомоги поки що не обіцяв, бо він — мовляв — зв'язаний союзом з Польщею. З того часу взаємини між Чигирином і Москвою продовжувалися, посилюючись дипломатичне листування і виміна посольства, велися переговори, які довели вкінці до відомої Переяславської угоди в 1654 році.

В орбіту дипломатичної діяльності входили також Молдавія, Волошина і Семигород (Трансильванія). Ці князівства-сусіди — були у васальній залежності від Туреччини, а також у близьких зв'язках з Польщею. Для Хмельницького було важливим, як вони поставляться до визвольної війни українського народу.

Молдавський воєвода (господар) Василь Лупул, якого дочка Олена була замужня за польського магната Януша Радзівілла, вислуговувався польському урядові, посилаючи йому відомості про пляни султана супроти Польщі та про події в Україні. Хмельницький знов, що в випадку польсько-української війни Молдавія може стати по стороні Польщі і тому старався розірвати молдавсько-польський союз. Спершу пробував здійснити це дипломатичним шляхом. Але коли дипломатія завела, Хмельницький, в вересні 1650 р., вирушив походом на Молдавію. Лупул скапітулював і заключив з Хмельницьким угоду, в якій між іншим зобов'язався віддати свою дочку Розанду за сина Хмельницького, Тимоша. Однаке Лупул ухилявся від того зобов'язання, заслоняючись залежністю від султана. Тоді Хмельницький в червні 1652 р. вдруге вирушив на Молдавію і примусив Лупула виконати угоду. В серпні 1652 р. відбулося вінчання Тимоша з Розандою. Таким чином Лупул був змушеній увійти в союз з Україною. Він на тому не стратив: Запорізьке військо під проводом Тимоша двічі ходило виручати Лупула, коли на нього напав семигородський князь Ракочій, а потім волоський воєвода Матвій Басараб.

Волошина не мала безпосередніх кордонів з Україною й тому зв'язки з нею були незначні. Коли 1651 р. Хмельницький ішов походом на Польщу, волоський воєвода Матвій Басараб прислав до гетьмана своїх послів з заявкою, що він може прийти Україні з допомогою. Добре відносини з Волошиною попсувалися в 1653 р., коли то Басараб напав на молдавського воєводу Лупула, якому Тиміш Хмельницький прийшов з військовою допомогою. В 1654 р. ті відносини знова наладилися. (Хмельницький заявив волоському воєводі, що похід Тимоша відбувся без його відома).

Коли Хмельницький почав війну з Польщею, семигородський князь Юрій I Ракочій вже в серпні 1648 р. прислав своїх послів до

гетьмана. Ракочій мав намір використати свою кандидатуру на польського короля і просив Хмельницького про допомогу. Хмельницький, який тоді ще не мав наміру поривати зв'язків з Польщею, зволікав з відповіддю і щойно в листопаді 1648 р., коли на польського короля вибрано Яна Казимира (Хмельницький попирав його кандидатуру), відповів Ракочієві дипломатично, що рад би його бачити на польськуму престолі. В плянах Хмельницького Семигород займав важливе місце як союзник проти Польщі, бо вразі потреби міг ударити на Польщу з півдня. Син і наслідник Юрія I, Юрій II Ракочій, претендував також на польський престол. В роках 1649-1651 пішов жвавий обмін посольствами і дипломатичними листами між Хмельницьким і Ракочієм. В результаті обі сторони погодилися на укладення воєнного союзу, згідно з яким плянувалося одночасний наступ на Польщу. Але семигородський князь якось не почувався на силах виступати проти Польщі і через те не прийшло до заключення союзу. Відносини між Україною і Семигородом почали погіршуватися. В 1652 р. Ракочій, занепокоєний зростанням сили Молдавії, яка тоді була в союзі з Україною, став по стороні Волошини і вступив у війну з Лупулом. Крім того Ракочій пішов ще далі, він заключив воєнний союз з Польщею. На кінець, в 1653 р. Семигород разом з Волошиною і Молдавією створили один бльок, ворожий Україні. Таким чином пляни Хмельницького, які базувалися на союзі карпатських країн, потерпіли повну невдачу.

Починаючи війну з Польщею, Хмельницький шукав також зв'язків зі Швецією. Він передбачував, що Швеція може почати війну з Польщею і тому хотів використати шведську допомогу для визволення України. В 1650 р. він склав плян спільнego наступу на Польщу: Москва мала вдарити на Литву, Семигород — на Krakів, Швеція — на Прусію. Вже тоді хотів Хмельницький нав'язати зносини зі Швецією, але без успіху. Від 1652 р. перебував у Штокгольмі, "резидент" Хмельницького — грек Данило, який інформував його про настрої в Швеції. В 1653 р. Хмельницький вислав до Швеції окреме посольство через московську територію, але Москва не перепустила послів. В 1654 р. миролюбна шведська королева Христина абдикувала, а її наслідником став войовничий і палкий Карло Густав. Тоді зразу ж почалося непорозуміння між шведським і польським двором. Хмельницькому це було на руку і він посилював те непорозуміння. Він вислав як послів до Карла Густава двох шведських офіцерів, які служили в польській армії і в одній битві попали в козацький полон. Одержані вістку від Хмельницького, Карло Густав вислав до нього в посольстві генерала Вільгельма Карлюса, з багатими дарунками й королівською грамотою. Після успішних переговорів обі сторони домовилися спільно воювати проти Польщі і не заключувати separatного миру. Хмельницький відправив Карлюса з дарунками для шведського короля (три турецькі коні з коштовною зброяєю, три яничарки, три пари рогів з буйвола, три козацькі убрання з вишневого оксамиту, гаптовані перлами і золотом).

Хмельницький зв'язався з Карлом Густавом в надії, що при шведській допомозі визволить Україну з-під залежності польської, татарської і московської, бо й та почала йому вже тяжіти. Цар без відома гетьмана роздавав козацькій старшині великі простори землі в Україні, переселивав людей в глибоку Московщину, а на їх місце прислав московських колоністів.

Війна проти Польщі була в повному ході. В короткому часі майже вся польська територія була в руках союзників. Коли Хмельницький зі своїм військом стояв під Львовом, приїхав до нього післанець від шведського короля з повідомленням, що Швеція має намір затримати для себе завойовані західні і північні польські землі, а Хмельницький мав забрати всі українські землі, що входили в склад Польщі. Хмельницький був певний, що тепер Україна вже здобуде свою незалежність. Але тимчасом наспіла вістка, що кримський хан іде на поміч полякам. Хмельницький залишив Львів і вирушив проти орди; був рішений завоювати Крим. Саме тоді приїхав до Хмельницького посол від Яна Казимира з пропозицією замирення. Хмельницький не думав годитися з поляками, бо знав їх нещирість. Поляки не дотримували обіцянок, вони покликувалися на науку езутів, які казали, що не треба додержувати слова даного схизматикам. Польському послові Хмельницький говорив: "Ви називали нас хлопами, били нагайкою, виганяли з домів і силоміць віднимали наші маєтності, польські жовніри безчестили наших жінок і дівчат, мучили нас, топили в мішках, саджали на паль... Запізно тепер король просить нашої допомоги і згоди".

Хмельницький подав польському послові свої умови миру: нехай Польща віддасть всі землі, що колись належали до київських князів, тобто цілу Україну по Володимир, Львів, Переяслав. Не помогли навіть дарунки, які королева присилала жінці Хмельницького. Гетьман подякував за таку увагу, але заявив, що не може сповнити того, про що просить королева.

З південноєвропейських держав, у взаєминах перебувала Венеція, яка вела війну з Туреччиною за впливи на Балканах. Для неї було важливим мати союзника проти Туреччини на Чорному морі. Венеція знала про морські походи козаків. Коли почалася українсько-польська війна, Венеція уважно стежила за розвитком подій і постановила на в'язати безпосередні відносини з Хмельницьким. В травні 1650 р. приїхав до Чигирина венецький посол Альберт Віміна з прихильним листом до гетьмана. Віміна підкреслив, що розгром Туреччини принесе свободу всім православним християнам. Хмельницький був обережний і відповів венецькому послові, що радо взяв би участь у війні проти Туреччини, але покищо на те не дозволяє йому внутрішня ситуація в Україні; він обіцяв взяти плян турецької війни до уваги і обговорити його на раді старшин. Отже Хмельницький не відкинув венецького пляну і Венеція вирішила продовжувати переговори. Але дальший розвиток подій не дав мажливості здійснити намічених плянів.

Австрія також цікавилася потягненнями Хмельницького. Австрійський “резидент” в Константинополі уважно стежив за відносинами Хмельницького з Туреччиною і пересилав цісареві точні відомості про українські посольства до султана. Віденський уряд у своїх інструкціях доручив “резидентові” підривати вплив Хмельницького в султана, щоб не допустити до порозуміння козаків з турками. Пізніше (1657 р.) австрійський цісар увійшов у безпосередні відносини з Хмельницьким, пропонуючи своє посередництво для замирення з Польщею. В тій справі приїжджав до Хмельницького цісарський посол, архиепископ Петро Парцевич.

Є відомості про відносини Англії з Україною. Krakівський міщанин Голінський у своїх записках з 1649 р. наводить уривок листа, який надійшов з Англії до Хмельницького. Цікавий титул, яким Англія вітала Хмельницького: ... “Божою милістю генераліссімус війська, володар всіх Запорізьких козаків, пострах польської шляхти, завойовник фортець...” Виходить, що Англія, яка тоді переживала революцію, стала з великою пошаною до Хмельницького. Можна припустити, що того листа писав Олівер Кромвелл.

Радше епізодичний характер мали відносини України з Бранденбургом. Свідчить про це листування між Хмельницьким і бранденбурзьким курфюрстом Фрідріхом Вільгельмом, який пропонував Хмельницькому дружбу.

Поточні дипломатичні справи полагоджував гетьман Хмельницький особисто. Важливіші питання зовнішньої політики передавав під розгляд старшинської ради. З числа старшин добирал надійних співробітників. Одні служили йому як дорадники на місці, в столиці, — а інших висилав як послів до чужих держав. Посольства складалися з більшого числа осіб, але звичайно тільки один мав право вести переговори. Через послів гетьман завжди передавав листи до голови держави, а також до членів уряду та інших впливових осіб (в Польщі — сенатори, в Москві — бояри, в Туреччині — везири). Якщо була небезпека, що лист може попасті в ворожі руки, то гетьман викладав у ньому тільки загальні думки, а найістотніше мав посол передати усно. Послам давали також письмову інструкцію або “наказ” з переліком питань, що їх посли мали подати до відома даного уряду. Посли були зобов’язані точно виконувати дані їм доручення. Деколи посли діставали ширші повновласті, включно з правом укладати й підписувати договори. З послами часто їздили канцеляристи або секретарі, які звичайно знали декілька мов і були допоміжними кадрами в дипломатичній службі. Крім послів гетьман посылав ще гінців (кур’єрів) для пересилання дипломатичних нот. Накінець варто зазначити, що Хмельницький використовував для дипломатичної служби також чужинців, зокрема греків (чернець Данило, Іван Тафрагій, Юрій Мануйлович).

Виготовлення дипломатичної кореспонденції належало до гетьманської канцелярії, яку очолював генеральний писар Іван Виговський. Він мав під своїм керівництвом 12 канцеляристів, людей освіче-

них, зі знанням чужих мов. Вони вміли пристосувати стиль окремих листів до звичаїв тих країн, з якими їм довелося вести листування. В листах до польського короля наслідували шляхетську багатослівність і витончену ввічливість з такими зворотами, як "покірні слуги", "вірні піддані". В листах до московського царя додержувалися прийнятіх титулів і етикети, а ділову частину писали просто розговірною мовою. Листи до західноєвропейських володарів писали в пишному стилі; прикладом може послужити лист до венецького посла — діловий, стриманий, написаний чистою латинською мовою, з володарською достойністю. Хоч листи укладали поодинці канцеляристи, все ж гетьман керував їх складанням. Він завжди вмів у звичайні традиційні форми документів вкласти гострий політичний зміст. Це видно особливо в листах до польського короля; в них Хмельницький заявляв свою лояльність і миролюбність, а рівночасно — немов мимоходом — підкреслював, що ніколи не відступить від своїх вимог.

Гетьманські дипломатичні листи були писані українською, польською, латинською і німецькою мовами. Взагалі, Хмельницький і багато старшин знали добре латинську мову й часто вели переговори тою мовою. Дипломатичні документи, як правило, мали підпис гетьмана і державну печатку. Деякі документи мали ще додатково підпис генерального військового писаря.

**

Внаслідок постійних дипломатичних зносин з різними країнами витворився окремий церемоніял принимання чужих послів. Важливим посольствам висилали назустріч почесну варту, яка вітала послів і проводила їх до гетьманської столиці. Послам давали приміщення і харчування. На другий день після приїзду посли в супроводі старшини їхали до гетьмана на авдієнцію, їхали вони верхи на парадно прибраних конях у супроводі почесної варти. Біля гетьманського будинку посли злаили з коней і тут виходив їм назустріч генеральний писар зі старшиною і проводив до "світлиці". Недалеко від дверей зустрічав послів гетьман, часом із синами. Посол виголошував привітальну промову і передавав гетьманові листа від свого володаря. Потім генеральний писар читав у голос привезений лист. Після тої церемонії гетьман за прошував послів на бенкет, "хліб їсти". Після бенкету старшини проводили гостей до їх господи.

Наступного дня посли приїздили до гетьмана на переговори. Гетьман запрошує їх до окремої кімнати і там у присутності самого тільки писаря вислухував пропозиції послів, обговорював їх і давав відповідь.

Хмельницький мав докладні відомості про події в різних країнах. Збирав він їх через своїх агентів і послів та користувався відомостями, що їх привозили чужоземні послі. Зібрани матеріали він використовував при переговорах і часто заскакував контрагентів своїми рішеннями. Крім того був Хмельницький мистець в ділянці диплома-

тичної тактики. Приклад: в 1653 р. Хмельницькому був дуже потрібний військово-політичний союз з Москвою, але Москва чомусь зволікала. Тоді Хмельницький зашахував Москву можливістю українсько-турецького союзу, якого Москва боялася. Третього червня в м. Марі Хмельницький заявив московським послам: "Видно не діждуся союзу з царем. Мушу єднатися з невірними". Два дні після того московські посли відіхали, а вже 22 червня 1653 р. цар вислав до гетьмана надзвичайного посла з листом в якому обіцяв "прийняти козаків під свою опіку". Ця швидка реакція — нечувана річ в московській політиці.

**

Хмельницький був людиною своєї епохи. Його велич і силу оцінювали навіть чужі. Польський історик Л. Кубаля, якого ніяк не можна підозрювати в симпатіях до Хмельницького і козаків, писав: "Був людиною незвичайних вимірів, переростав людей навіть високо спосібних до неосяжної міри, вродився справжнім володарем, умів укрити свої заміри, в критичних моментах не вагався, завжди сильна воля і залізна рука; в скрутних ситуаціях умів заховати спокій і рівновагу духа. Після перших перемог над польським військом почав мріяти про козацьку державу, яка мала охоплювати всі українські землі. Вже з того часу не могло бути мови про згоду з Польщею. Держави, з якими пертрактував, старалися всіма способами ослабити його владу, бо боялися його сили. Він про те знав і настроював одних проти других. Часто говорив: "Боже, не помагай ні одній, ні другій стороні".

Вкінці Кубаля пише дослівно: "Наші предки легковажили Хмельницьким і за те відпокутували. Не є в нічій інтересі понижувати й легковажити пам'ять людини, якій ми не могли дати ради і яка ще тепер грозить нам з могили".

Чужинці порівнювали Хмельницького з Кромвелем. Обидва ровесники, своїми рівночасними діями звернули на себе увагу цілої Європи; обидва створили сильну армію і при її допомозі осiąгнули найвищу владу. Однак, Хмельницький — як зазначує Кубаля — мав тяжче завдання, бо кордони його країни були відкриті, а крім того не мав він вишколеної провідної верстви, як Кромвел. Війна, фінанси, публічне господарство, адміністрація, відносини з сусідніми державами — все було на його голові.

Бібліографія

1. Документи Богдана Хмельницького. Київ, 1961
2. Костомаров, М. Богдан Хмельницький. Тернопіль, 1888-1896
3. Крип'якевич, І. Богдан Хмельницький. Київ, 1954
4. Оглоблин, О. Думки про Хмельниччину. Нью-Йорк, 1951
5. Kubala, L. Szkice historyczne. Seria trzecia. Wojna moskiewska, 1654-1655. Warszawa, 1910.

("Вісти Комбатанта")

СМЕРТЬ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО — 15 СЕРПНЯ 1657 РОКУ — (Уривок з “Історії Русів”*)

У 325-РІЧЧЯ СМЕРТІ ВЕЛИКОГО ГЕТЬМАНА

Листування гетьмана з імператором та примасом і погрози при тому од них супроводилися направду новою для Малоросії небезпекою. На початку 1657 року війська імператорські зібралися па границях Галичини, а війська турецькі об'явилися в Басарабії та Молдавії, і весь Крим був у русі. Гетьман, сповістивши царя про листування з ними і про рухи військ сусідніх держав, прикрив зараз свої граници численними деташементами та командами, а в підмогу їм заложив для головних військ два табори: один над рікою Ташликом, під командою сина свого Юрія, підтримуваного порадами старих і досвідчених урядників, що були при ньому, а другий близько міста Заславля, під командою наказного гетьмана Дорошенка. Війська па границях були з обох боків у безустанному русі, але ворожих дій між ними не відбувалося, а тільки показували вони вид, що повсякчас пильнують і готові до війни. Тим часом прибули посланці чужоземні з новими вимогами.

Султан турецький Ібрагім та імператор римський об'єднаною місією ознаймували гетьманові через тих посланців, що:

“... як Польське королівство є зруйноване і приведене до крайнього виснаження безугавними війнами і перемогами його, гетьмана, з військами козацькими, які губили Польщу без пощади й поваги, і допомагали в тому шведам та цареві московському без слушних причин, і що держава тая, бувши

*) “Історія Русів”, вид. ООЧСУ, Нью-Йорк, 1956. Перенлади Вячеслава Давиденка.

на краю руйнації своєї, приневолена буде увійти в одну державу з Московією способом переговорів або силою переважаючої зброї, а сусідні держави і вся Єврона, бувши спокійними того споглядачами, побачать, на сором свій, державу колосальну, з нічого сливе на такий ступінь піднесену на шкоду багатьох народів, а з часом і на саме їх повалення, то монархи тії, маючи найсправедливіші причини боронити права народні і втримувати в державах політичну рівновагу, пригадують йому, гетьманові, відстати зовсім од союзів з Швецією і злукі з Московією, а радять злучитися, як передніше, з королівством Польським під нинішнім своїм правлінням і з усіма правами та привileями, що вільну націю означають, і на те є укласти, за посередництвом їхнім, установчу з поляками конституцію, яку монархи тії беруться гарантювати і вічно боронити; в противному ж разі змусять вони до того силою зброї своєї, і на той кінець проголосяте війну”.

Гетьман, заперечуючи послам на їхні вимоги, доводив, що

“... відсіч, яку дали козаки полякам, і їх пониження є справа Божа, що спвнила святобlivі Його слова, які ніколи марне не минали: “Якою же мірою мірите, возміриться й вам”. Усім сусіднім народам, а не менше й вашим державам, добре відомо, скільки лиха зазнав народ руський од сваволі і тиранств польських; всякого роду насильства, варварства і найбільш звірячі над ним лютості перевищили міру всякої уяви. Усі терпіння, муки й стогін народу цього потоптано й заллято у власній крові його. Вони, одібравши у нього все, що мав він у тутешньому житті, наважилися затъмарювати й саму надію його на життя прийдешнє через наверненя до Унії, що погрожує чистилищами й анатемами. Усі миротворства, трактати й договори, у руського народу з поляками довершені і присягами урочисто затверджені, не що інше були, як тільки гра обману, віроломства і найпідліші зради, яка спомагала мерзенним їхнім намірам, помсті й убивствам. І народ руський, коли підносив проти поляків зброю, то робив те єдино в обороні і в крайності, до чого всі народи в усьому світі мають найприродніше право, нічим не заперечене. І яка ж тут буде справедливість і політика у держав, що шукають рівноваги, коли вони на оборону претендують, а тиранство і злочинство попускають або їх виправдують? Але при усьому тому боронити поляків і скріплювати їх зостається у волі держав тих, а при неволювати народ руський у підлеглість полякам є диво, несумісне ні з якими правилами політичними й моральними, і те саме, що єднати вівці з вовками на один пастівник, усупереч самій природі і здоровому глуздові. Воювати ж за те тим більше нерозсудливо, і значить самовільно і беззаконно народ

винищувати, що належить до неминучої помсти Божої. Тим то й думаю я про себе самого, — закінчив Хмельницький, — що, в разі конечності, ліпше впасти в руці Божі, ніж в руці людські, і на сих правилах покладаю поводження мое супроти Польщі, не спричиняючись до її знищення або поневолення”.

Такими незадовільними переговорами хоч і збувся, на перший випадок, посланців Хмельницький, але погрози монархів їхніх і вчинені при тому пропозиції справили в душі його велике враження. Він, бувши пайщиціший патріот народу свого, завше шукав йому гаразду і після довгочасної, виснажливої війни — спокою, але знайшов, замість того, нові спокуси й напасті і, міркуючи про майбутні наслідки, коли така страшна гроза, що зібралася над отчизною його, на неї вдарить, уявляв, якої зазнає вона руїни і спустошення од держав, таких могутніх і її сливе оточуючих. Прийняти ж систему їхню вважав він за віроломство, підле боягузтво і явний злочин, що означає у християнстві гріх смертний, вічно непрощений. Усі такі міркування гризли Хмельницького таким гірким смутком і безнastанною журбою, що роз'ятрили колишні його припадки, од надмірних військових трудів, повсякчасних клопотів та безсоння, а не менше й від гнояльчої його старости зроджені, і занепав він у тяжку недугу і, по довгому в ній стражданню, став, врешті, до життя не надійний.

Відчувши гетьман Хмельницький близьку смерть свою, скликав у Чигирин урядників од війська і урядів і товариство з найвизначнішими козаками, і їм, зібраним до нього в домі, ознаймував там стан справ нації і всі тогочасні міністерські обставини. А по тому, перелічивши попередні на отчизну напасті і тяжкі війни, що з того сталися і що в них вони так славно й великолічно боролися і перенесли злигодні власною своєю мужністю і достохвальною між собою згодою, закінчив тим, що він, чуючи близьку смерть свою, з жалем сердечним і скрухою душевною, зоставляє їх напризволяще і радить їм не занепадати, в разі потреби, на мужності і подвигах військових, тримаючись завше **одностайної згоди і братерської дружби**, без чого ніяке царство і ніяке суспільство стояти не може.

“А я, — провадив Хмельницький далі, — дякую вам, братове, і за послух мені у війнах, і за своє гетьманство! Дякую за гідність, якою ви мене вшанували, і за те довір’я, яке ви до мене завше виявляли! Повертаю вам усі знаки і клейноди, що гідність і владу тую означають, і прошу вас простити мені, в чому я, як людина, будь-кому з вас завинив, або кого скривдив. Наміри мої про загальне добро були чистосердечні й правдиві, і я всього себе посвячував отчизні, не жалуючи здоров’я свого і самого життя. Але кожному догоджати не народився ще ніхто з людей. Отож, задля загального добра, дозвольте ще попросити вас зробити мені останню при-

ємність: **оберіть собі гетьмана за моого життя**, якому б я міг відкрити потрібні таємниці і дати корисні поради у правлінні. А як у нинішній критичний час потрібна в гетьмані найбільше вправна, мужня і досвідчена людина, то я рекомендую вам, яко таких, полковників переяславського **Тетерю** та полтавського **Пушкаренка** і писаря генерального **Виговського**. З них оберіть ви одного, кого по загальній нараді волієте".

Урядники й козаки, зарадивши гірко на слова гетьманські, що так їх зворушили й вразили, а паче про близьку смерть його і своє сирітство, залементували:

"Кого оберемо на місце твоє? І хто с гідний нагородити батьківські до нас заслуги твої і нашу в тобі втрату? Син твій Юрій нехай наслідує місце і гідність твою! Він один нехай над нами начальник, і ми його обираємо на гетьмана. Прокляті, безсовісні й бескоромні були б ми, як би воліли замість нього кого іншого, забувши й занехаявши великі твої до нас добродійства і безприкладні для отчизни подвиги".

Гетьман, дякуючи урядникам і військові за їх до нього призначення, заперечував вибір їхній на його сина, доводячи, що він дуже молодий і, щоб підняти такий великий уряд під такий критичний час, ще ненадійний.

"А ви вдячність свою до мене можете над ним показати в інший спосіб; рівно ж і він може отчизні служити на іншому ступні, в міру здібностей своїх літ. А на уряд гетьманський обирати потрібно людину змужнілу і в усіх прикметах та здібностях досвідами дізнану".

Зібрання, заперечивши гетьманові, що молодість сина його можна скріпити добрими порадами та надійними радниками, що їх по знанню своєму обрати сам може, присудили одноголосно, що "побзавити його батьківської гідності ми нікого не допустимо".

Гетьман, з упертого наполягання присутніх, погодився на їх волю і, запросивши до себе сина свого Юрія, поручив зборам з словами:

"Вручається він під охорону Божу і вашу опіку, і ана-темі віддаю того, хто зведе його з путі правдивої і сотворить притчею во язиціх і посміхвищем у людіх! Віддаю й самого його, якщо він піде дорогою незгідливою і віддалиться від правоти, чести і християнських чеснот; і заповідаю йому на все життя його служити отчизні вірно й щиро, пильнувати її, яко зінниці ока, і пролити за неї всю свою кров, якщо буде їй корисна й спасенна! Понад цю жертву я нічого іншого не вимагаю, і се нехай буде йому за повсякчасний мій пароль і лозунг! А вас прошу і заклинаю скріпляти його добрими порадами і постійною мужністю, яка всьому племені нашему слов'янському є споконвіку властива і спадкова".

По тому вручив гетьман синові своєму клейноди військові і печать національну, з усіма документами й правами письмовими; і він,

за звичаєм, був поздорвлений і прикритий од урядників та товариства прaporами й шапками і проголошений гетьманом, з пальбою із гармат та мушкетів і з музикою військовою, що грала в місті на всіх перехрестях і майданах, а до полків і міст вислано гінців з універсалами. Відбувся ж вибір цей у 7-ий день серпня 1657 року.

Старий гетьман перед смертю своєю мав ще нараду з урядниками й товариством, і **на ній обрано за радників і опікунів** до молодого гетьмана: писаря генерального **Виговського** і полковника полтавського **Пушкарена**, що бував уже в походах наказним гетьманом. **I старий гетьман** останнього дня в своєму житті, побувши з сином своїм та його радниками скількись годин наодинці, **помер 15 серпня, пополудні**. Лемент і плач челяді і постріл домової гармати сповістили в місті про смерть гетьмана. Військо й народ усякої ранги і стану виповнили враз дім гетьманський і його оточили. **Плач і ридання** роздирали повітря, і журба повсюди була невимовна. Всі оплакували його як рідного батька свого, всі кричали:

“Хто тепер пожене ворогів наших і захистить нас од них? Згасло сонце наше, і ми зосталися в темряві на поталу вовкам ненажерливим!”

Заслуги цього гетьмана й справду варті були оплакування всенароднього, і таких людей Провидіння Боже віками тільки породжує в людстві для особливих Його намірів і призначень. Він, мавши незвичайний розум, був вельми добродушний і справедливий, у справах національних досконалій політик, а на війні безстрашний і заповзятливий вождь. Хоробрість його дорівнювала байдужості. У перемогах своїх ніколи не чванився, а в невдачах зовсім не журився. Терпеливість його в найтяжчих трудах і подвигах ніяк його не зраджувала. Голод і спрагу, холод і спеку зносив він з повним спокоєм. Отчизну свою і народ так любив, що спокоєм своїм, здоров'ям і самим житям завше йому жертвував без найменшого нарікання. Словом сказати, був **найліпший у народі зверхній начальник, а у війську безприкладний вождь.**

Похорон гетьманові учинено з великим, але сùмним тріумфом і з усіма військовими та громадськими почестями. Тіло його, в супроводі численного війська й народу, перевезено з Чигирина до власного містечка гетьманського Суботова, і там поховано в манастирській його церкві, з написами і епітафіями. Над гробом виставлено під балдахіном портрет гетьманський з таким написом:

“Сей образ начертан Козацького Героя,
Подібно Грекам тим, од коїх пала Троя!
Помпей і Цесар, що були у Римі —
У Русов значил то Хмель ділами своїми:
Польщу он низложил козацькими полками,
Татар і Турков устрашил тими ж войсками;

Наказав варварство і пресік віроломство —
Вічно не забудет того польське потомство.
Унію он опроверг, благочестє возставил,
Ревность в том свою в род і род прославил;
Непобідим во браніх, благий восприял конець:
Із сина в отечестві достойніший явился отець!"

За причину смерті гетьманської вважають деякі письменники довгочасну отруту, що її підніс йому один значний поляк, який сватався до його дочки, а опісля десь зник. Але те вже певне, що на сьомий рік по його смерті, як упали були в Задніпровську Малоросію турецькі війська з султаном їхнім Нурадином, поляки, що з ними злучилися, напавши на містечко Суботів, зруйнували його дощенту, і кості Хмельницького викопавши з гробу, спалили разом із церквою та монастирем тамтешнім, і тим скінчили варварську свою підлу над мертвим помсту.

† Ген. Павло Шандruk

"КОЗАЦЬКОМУ РОДУ НЕМА ПЕРЕВОДУ" (З архівних матеріалів редакції "У. Н.")

Очевидна річ, що нема і не буде переводу, але при умові, що будемо завжди пам'ятати, що всі ми козацького роду, й будемо непохитно зберігати, відповідно плекати та маніфестувати козацькі традиції.

Великий Богдан загрожував ворогові козацькою силою, але склалося так, що став тим "нерозумним сином", що занапастив Україну. Тут однаке треба зрозуміти, що в тогочасних політичних та мілітарних умовинах, гетьман нечувся вже на силах продовжувати боротьбу за вдержання української державної незалежності. Був сам фізично і духовно вичерпаним і бачив таке вичерпання всього свого козацького народу.

Нешчаслива Переяславська угода започаткувала, не тільки мілітарну окупацію України, але й її національно-суспільну та економічну недолю. За московським військом, що ніби мало боронити Україну від іншого ворога, посунули різні князі, бояри, купці з Московщини, а за ними їхні смерди й холопи. Вони посіли не лише українські землі, але й силою забрали громадські, приватні козацькі землі, опанували торгівлю, промисел тощо.

Не помогла й Конотопська перемога І. Виговського, 7-го липня 1659 р., бо, на велике нещастя України, почалися змагання між полковниками за гетьманську булаву.

Однак не корився козак, боровся за право на державну незалежність свого рідного Краю та за свою власність. У різних численних повстаннях проти окупантів вигинуло багато козацького роду. А причиною того, правди не можна оминути, була верхня провідна верства козацького народу. Вона швидко піддалася ворожим матеріальним спокусам та гоноровим винагородам, тому обмосковщила-ся, або спольонізувалася. Цей прикрай факт був болючою втратою і він приніс зі собою чимало шкоди Україні. На щастя, рядове козацтво залишилося вірним козацьким національним традиціям. Воно їх зберігало, плекало та передавало своїм нащадкам з покоління в покоління.

Прийшла нова пора. Прийшов етап нашої новітньої боротьби наші визвольні змагання. Різні несприятливі умовини, не зважаючи на наші славні перемоги та море пролитої козацької крові найкращих синів народу, не допровадили, на жаль, до виборення Україні державної незалежності в рр. 1917-1923.

Але відродилася була в тім часі козацька традиція і тоді козацтво в рядах всіх Українських Армій **жертвенно боролося за визволення Батьківщини**. Треба одначе пам'ятати, що переважаючу більшість міського населення України творили чужинці — потомки отих смердів і холопів, які вже носили назву **крестьян** і вони в більшості тримали “невтруліт”, мовляв, вони “тоже православні” та “з одного котелка їли кашу”. Так, на жаль, було на Наддніпрянській Україні, й такий стан теж, до деякої міри, був причиною наших невдач.

Слід ствердити, що козацькі збройні сили, хоч нечисленні, й не сотками, а тільки десятками тисяч раховані, (з причин нам усім добре відомих), складені з усіх прошарків українського населення, відважно й жертвенно віддавали життя за Україну.

Опускаючи Рідну Землю перед переважаючою вороюю силою, в складі Українських Армій, **Українське Козацтво** не тільки зберегло на чужині свою органзаційну цілість у формі Українського Вільного Козацтва, але в останніх декадах виявило своєю ідеологією таку атракційну силу, що ряди його збільшилися майже десятикратно. Цього ще замало! Чому так багато наших колишніх вояків, цивільного громадянства, а особливо молоді, стойть остроронь від козацьких рядів? Що стоїть на перешкоді включити себе до почесного козацького стану?

Звичайно, майже всі українці в діяспорі належать до різних політичних та суспільно-культурних організацій. І знову слід сказати, що і цього ще замало! Йдеться тут не тільки про партійно-політичну, чи громадсько-культурну діяльність (що треба вітати, бо воно необхідне для життя кожної дозвілової спільноти, а тим самим і

для нашої політичної еміграції), але й про нашу **принадлежність до генорового традиційного козацького роду**. Козацтво — то стан, до якого повинні належати всі українці, без різниці політичних і релігійних переконань. Організація УВК має свій статут, де ясно показано ідею та ідеали, що їх має перед собою кожний козак. Треба усвідомити собі, що ми всі є нащадками козацького роду, того роду, який умів любити Україну та в потребі віддати своє життя за неї. Ми хіба, теж любимо нашу Батьківщину не менше!? Ми не можемо дозволити, щоб наша історична козацька, славна традиція перевелася! Наша праця над відродженням козацької традиції знайшла вже широкий відгомін, бо козацька ідея — органічна нашому народові. Вона може багато допомогти провідникам народу, що в вільному світі ведуть всесторонню політичну, церковно-релігійну та культурну працю для добра України. Вона ж напевно помагає і тим нашим невгнутим героям, що в Ріднім Краю голосять Українську Правду, за неї боряться і за те тяжко страждають. Тому один-одинокий залишається висновок: Усі до козацького стану!

У зв'язку з наведеними думками звертається:

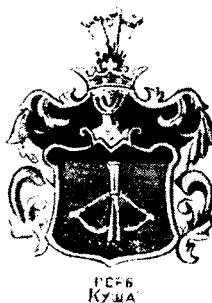
1. До Генеральної Булави УВК, щоб у відповідному параграфі впровадила в статут постанову про "козацьке право", наприклад: "від нині вся родина козака на віки вічні стає козацькою"; "від нині козак не може зректися принадлежності до козацького стану" (вправити дотичний пункт статуту), лише Генеральна Булава, на підставі рішення Гонорового Суду, може виключити козака із козацького стану за нечесність та національну зраду та непатріотичні вчинки (слід уточнити ці "вчинки").

Примітка: "козацьке прово", вразі потреби, може бути підтверджено кореспонденційним референдумом, на який відповідь кожного козака є обов'язковою.

2. Праця Членів Генеральної Булави та й інших керівних органів УВК, в наших умовинах, є гоноровою, але це не означає, що ці члени мають оплачувати всі ті необхідні видатки, без яких була б немислима будь-яка праця. Тому закликаю все Вш. Членство УВК прийти час-до-часу з допомогою Генеральній Булаві, як теж Редакції й Адміністрації нашого журналу в формі поважнішого, відповідно до спроможностей, "козацького дару", який, хоч і поважніший, не нарушив би серйозно бюджету козацької родини. Щоб не бути голословним, я від себе та моєї дружини, цебто — від хворобливих людей у віці 81 та 78, що живуть зі старечої пенсії, пересилаю на потреби УВК, а в тім теж, самозрозуміло, й на видавничі потреби нашого журналу "У. К.", наш козацький дар на суму 50.00 дол.

Хто ч е р г о в и й ? !

П. Шандрук
Генер. Штабу Генерал-Кошовий Отаман УВК.

Т. Торський

ПРО ГЕРБ КУЩИНСЬКИХ “КУША” ТА ПРО ПРЕДКІВ ЦЬОГО РОДУ

Г е р б о п і с

У червоному щитовому полі срібний лук, звернений вділ і на-тягнутий золотою кушею. Лицарський укоронований шолом і нашо-ломник — три білі струсеві пера. Покровці — червоно-золоті.

Срібна барва в геральдиці означає чистоту, мудрість, невинність, радість і перемогу, а червона барва символізує переможну силу, хоробрість, тріумф і владу. Срібно-червона барвосполука означає сміливість, а золото-червона — це знак свободи.

“Куша”

Куша — це французька назва зброї, що з'явилася в Україні за часів Козаччини, під кінець XIV-го століття. Був це лук, прикріплений до кольби (приклада) з корбою, що натягала тятиву.

До стріляння з такого луку вживали короткі стріли, що мали називу “артабалет” або скорочено “белт” (укр. “прогонич”). Така стріла з куші мала значно більшу силу, ніж стріла із звичайного лука. Але стріляння з куші було повільне. Тому вживання в нас куш не довго практикувалося. Поширившись в XV-му столітті, перевелося в XVI-му столітті, бо стріляння із звичайного лука було скоріше та зручніше, що в боях було дуже важне.

Від XV-го ст. місто Київ мало в своєму гербі зображення цієї зброї — куші.

Г е р б о н о с ц і

З первісних власників цього герба в давніх літературних джерелах згадується ГЕРАСИМА КУЩА, священика, одруженого з Анною Борсук, үнucoю Петра Борсука — київського наказного полковника (XVIII. ст.).

За часів польського панування прізвище “Кущ”, що його мали козацькі старшини — нащадки української шляхти-бояр, офіційно переіменовано на “Кущинський”.

Так уже називався сотник Чернігівського полку ТИМОФІЙ КУЩИНСЬКИЙ, 1723-го року. А в Архівах Полтавської Канцелярії (кн. II, акти чч. 62-63) зазначено, що та Канцелярія, в липні 1750-го року, призначила Значкового Товариша ДМИТРА КУЩИНСЬКОГО завідувати Переволочанським перевозом.

Про другого предка цього роду, курінного Кущівського куреня Запорізької Січі, лишився переказ, що його за непокору Москві при руйнуванні Січі запроторено в Самарський монастир, де він пізніше уславився як іконописець — “богомаз” — по тодішній козацькій термінології. В місті Старосамарському, що тепер зветься Новомосковськ, лишився від того монастиря собор Св. Тройці, збудований козаками в XVII-му ст., а в самому місті існує ділянка, що й тепер зветься Кущівка.

Інший предок подався за Дунай, а пізніше переселився на річку Кубань, де й заснував станицю Кущівку на пам'ять про свій Кущівський курінь на Хортиці.

На Полтавщині КУЩИНСЬКИЙ, отой Значковий Товарищ, мав великі земельні посіlostі в Лубенському полку в містечку Луком'є та в селі Чирківці над річкою Сулою. Тут, уже в XIX-му ст., нащадок того роду — протоєрей МИХАІЛ КУЩИНСЬКИЙ мав той родовий маєток, що складався з ланів урожайного поля, лук, багатих на сінокоси при багатій на рибу ріці Сулі, та великих овочевих садів в Чирківці, де колись, майже щоліта, перебував і автор цієї розвідки. Старовинний родовий будинок, як замок, височів на Лукомській горі.

Як військовий священик о. М. КУЩИНСЬКИЙ був учасником Севастопольської війни (1852-1856). Пізніше був настоятелем “Кладбищенської церкви” в Полтаві та досмертним членом Полтавської Консисторії, як теж співредактором журналу “Єпархіальне Відомості”. Вінуважався відомим проповідником на Полтавщині. Про цього священика оповідали, що ще в часи ворожого наставлення московської влади до пам'яті Тараса Шевченка, він не побоявся відправляти церковну панахиду за спокій душі Поета.

Після смерті дружини о. Михаїла, паніматки Уляни з роду Павленків, Полтавський єпископ запропонував був протоєрею Михаїлові Кущинському стати ченцем і прийняти сан Архимандрита Лубенського Мгарського монастиря. Але отець Михаїл відмовився, бо вважав, що не зможе вповні дотримати обіту відречення від світу. Він хотів, як звичайний священик, глибше й ширше молитися “за упокій” своєї покійної дружини та душевіше молитися “за здоров'є” своїх синів: священика в селі Чирківці — о. ІВАНА КУЩИНСЬКОГО й адміністративного урядовця — АНДРІЯ КУЩИНСЬКОГО.

Між тими двома синами о. Михаїл поділив свій старовинний, ще з козацьких часів, маєток.

За часів відродження Української Держави Андрій Кущинський, який тоді вже був на пенсії, добровільно зголосився в 1918-му

році до Українського Війська і, в ранзі адм. полковника, був зачислений до кадри 36-го Кременчуцького пішого полку й призначений на посаду "діловода". Він був одружений з ПАРАСКЕВОЮ ТОРСЬКОЮ, рід якої походив з давніх торських козаків, а останньо з села Каменське на Запоріжжі. Це подружжя мало таких дітей: ЛЮДМИЛУ, яка померла ще маленькою; АНТОНІЯ, що під сучасну пору, з волі Господа Бога, на 85-му р. ж., живе в Чікаго, США; ОЛЬГУ; ЗІНУ; ЄВГЕНІЮ й ПАВЛА, яких знищив московсько-більшовицький наїздник. Обоє родичі також загинули під більшовиками.

ДЖЕРЕЛА, ВИНОРИСТАНІ ДЛЯ ЦЬОГО НАРИСУ:

1. В. Н. Лукомський і В. Л. Модзалевський — "Малоросійський Гербовник". Ви. д. Черніговського Дворянства. Рисунки Юрія Нарбута. Санкт-Петербург 1912-14. Ст. 89-90.
2. Записки Наукового Товариства ім. Т. Шевченка. Том. 47, ст. 145. Мюнхен 1948 р.
3. Іван Кріп'якевич — "Історія Українського Війська", ст. 146. Львів 1936 р.
4. Євген Онацький — "Українська Мала Енциклопедія" кн. VI, ст. 802. Буенос Айрес 1960 р.
5. Яків Танцюра — "Про поминки за Тараса Шевченка" ("Америка" ч. 50. Філадельфія, 12. березня 1966 р.
6. Родинні оповідання й перенази Андрія Кущинського. Кременчук 1918 року.
7. Рисунок герба "Куша" в кольорах, що його виконав художник-мистець Володимир Мошинський в Денвері, Колорадо, 1968 р.
8. Юрій Гаєцький — "Козацька Адміністрація за Гетьманату" (а англійській мові) том I. Гарвард, 1980 р.
9. "Записки Українського Генеалогічного і Геральдичного Товариства. ч. 6 (10) Маямі, Флорида, листопад-грудень 1970 р.

Марко Боєслав

КЛЕКОЧЕ ГНІВНО ЧАС

Клекоче гнівно час боями,
Палають революції вогні —
Ходіть в похід святий із нами,
Хай загримить мільйонів гнів
У всіх хатах, на всіх просторах,
Хай заговорять ріки й гори!

Не жалуйте рідні і дому,
Коли Вітчизна кличе нас
Світити Духові гнівному
Всі вівтарі в блаженний час,
І винесім сміття із Храму
Уже розкутими руками!
Вставайте! Йдемо вже!
Зове момент блажен!

(1948)

Ярослав Савна

КУБАНЬ — ПІВДЕННО-СХІДНИЙ БАСТИОН УКРАЇНИ*)

Немає, мабуть, українця, серце якого не защеміло б на звук слова — Кубань ...

Після зруйнування славної Запорізької Січі (1775 р.), що його доконала “суча дочка”, московська цариця Катерина II, Кубань стала новим пристановищем для геройчних нашадків Запоріжжя. Тут їм, серед чужого й ворожого оточення, у важкій праці й збройній боротьбі, довелося творити підвалини нового життя і зберегти те, що ще можна було зберегти з колишньої слави й величі Вірлиногого Гнізда над Дніпром.

Перша група запорожців, що причалила на Кубань, складалася з 17.201 козаків, не вчисляючи в це членів родин. Поділились воно на 40 куренів, що творили 5 округів. Було це 25. серпня 1792 р.

У 1794 р., в Карасунському куті Кубані, де отаборився Кіш, заснували чорноморці місто Катеринодар. До речі буде тут згадати, що площа Кубані виносила 94.904 кв. кілометрів, або 9 мільйонів десятин надзвичайно родючого чорнозему. Найбільша ріка Кубані називається також Кубань і бере свій початок з льодовиків найвищої гори Ельбрус на Кавказі. Підсоння Кубані тепле, пересічна температура в січні 2, а влітку 25 ступенів Цельзія.

На Кубань принесли чорноморці й деякі прикмети давнього січового ладу: Військову Раду; виборного отамана та виборну військову старшину; свій суд; своє духовенство та свої форми землеволодіння.

Життя на Кубані було повне небезпек. З перших днів поселення запорожці мусіли відбивати напади гірських закубанських племен: черкесів, осетинців, інгушів та чеченців.

Кошовим чорноморських козаків був А. Чепіга, славний послідовник традицій Запоріжжя, але він незабаром помер, коли з двома озброєними полками чорноморців був відряджений до Польщі, де стояло московське військо під командою генерала Суворова.

*) Опрацьовано й сноментовано на підставі нарису: Олесь Панченко — “Розгром українського відродження Кубані”, Лос-Анджеles, 1973.

Коли спалахнула війна з Персією, знов було відряджено до Баку два полки козаків на чолі з військовим суддею А. Головатим. З тієї війни повернулося менше як половина козаків. Решта загинула від голоду, пропасниці, або полягла смертю хоробрих, проливаючи, як каже Т. Шевченко, "кров добру нечорну не за Україну, а за її ката".

Війна за війною жахливо нищила кількість козаків, а природний приріст не давав потрібних поповнень. У 1828-1829 роках, під час війни з турками, навіть старих людей покликано до війська, по станицях залишились жінки і діти.

Щодо релігійного життя, то козаки будували церкви, вибирали з поміж себе кандидатів і відряджували їх до єпископів у місті Теодосії для богословської науки і висвячення. Це, очевидно, не подобалося Москві і незабаром наступили обмеження у висвячуванні священиків. Москва заборонила таку підготовку і вибір священиків і почала, як і по всій Україні, насаджувати на Кубані виключно москалів.

Московська церква на Кубані завжди була знаряддям московської зовнішньої та внутрішньої політики і служила як засіб у приспанні національної свідомості поневоленого нею населення.

**
*

З вибухом революції в Росії (1917 р.), боротьба кубанських козаків за національне самовизначення відбувалася в більш несприятливих умовах, ніж на інших українських землях, через внутрішню боротьбу козаків з "навгороднimi". Ці останні, хоч і були українцями, але не-козацького походження, і не мали тих прав, що козаки. Така станова роз'єднаність кубанських українців мала негативні наслідки для кубанських визвольних змагань. Це, безперечно, було на руку більшовикам і допомогло їм повалити Кубанську Крайову Раду, вибрану в квітні 1917 р. в Катеринодарі.

Кубанську Крайову Раду очолив Л. Л. Бич, а на голову Військової Ради обрано Миколу С. Рябовола, українського патріота і діяча. Водночас Військова Рада ухвалила тимчасову Конституцію Кубані.

У січні 1918 р. Кубанська Крайова Рада проголосила Самостійну Кубанську Народну Республіку. Незабаром після цього (половина березня 1918 р.) царські генерали: Алексеєв, Каледін, Денікін, Врангель кинулись на Кубань і повели непримиренно протиукраїнську політику.

В грудні 1918 р., під натиском денікінців, Л. Л. Бич уступив зі становища голови Кубанського Уряду, а на його місце прийшов П. Сушков, а за ним московські патріоти та прихильники Добрармії. За час свого 5-місячного урядування, цей промосковський уряд накоїв Кубані багато лиха. Цей уряд не знайшов підтримки з боку більшості Законодавчої Ради і тому, в травні 1919 р., зорганізовано новий уряд

з козаком-автономістом П. Курганським на чолі. В склад уряду, як міністер торгівлі і промисловості, ввійшов **Василь Іваниць**, який півів непримиренну боротьбу проти єдинонеділимської сваволі.

Денікін (6. липня 1919 р.) скликав у Катеринодарі нараду отаманів і голів үрядів Дону, Кубані і Тереку, на якій доповідав про визнання з боку Добрагармії **правителем Росії адмірала Колчака**.

Голова Кубанського Уряду — П. Курганський — відкинув пропозицію Денікіна, заявляючи, що справа визнання Колчака Правителем Росії належить до компетенції Законодавчих Установ Країв.

В наслідок того було скликано наступну Конференцію (13 червня 1919 р.) **Дону, Кубані і Тереку в Ростові на Доні**. На відкритті цієї конференції виступив з доповідю славний український патріот **М. С. Рябовол** і домагався створення фронту спільної боротьби козаків Дону, Тереку, Кубані і України проти більшовиків. Але виявилося, що ненависть Денікіна та всіх москалів з Добрагармії до українців була більша, ніж до більшовиків: вночі, з 13 на 14-те червня 1919 р., білі єдинонеділимці скривовбивчо замордували великого українського патріота, застріливши його на сходах готелю “Паляс”.

На цьому підлому вбивстві М. Рябовола денікінськими бандитами не закінчився їх антиукраїнський терор.

Черговою їх жертвою був **о. І. Калабухов**, який, як член 12-особової делегації Кубанської Ради, іздив до **Парижа на Мирову Конференцію**. Після його повороту до Катеринодару денікінська шайка поставила о. Калабухова перед військово-польовий суд і присудила до страти через повіщення. Ранком, 7. листопада 1919 р., **о. Калабухова повісили і залишили висіти два дні, заборонивши його похованти, а тіло викинули в кучу сміття**. Так-то представник того “бідного русского народу”, (за яким з “самоотверженним” завзяттям, у наших часах, розпинається ген. П. Григоренко), показав перед усім світом зоологічну ненависть до України і українців, замасковану в захиснім коді “руssкого гуманітаризму”. ...

**

Протягом декількох років боролися козаки-повстанці в більшовицькому запіллі проти переважаючих сил ворога. Командував ними, повстанцями, безстрашний повстанець — сотник **Василь Рябокінь**, вояк Візвольної Кубанської Армії. Зі своїм повстанським загоном розташувався він у безкрайх плавнях, зарослих комишем заввишки до 2-х сажнів. Звідси повстанці в зручний час атакували станиці й місця розташування військових груп, щоб помститися над тими, хто безжалісно знущався над мирним населеням станиці.

Осінню 1925 р., після 7 років відважної боротьби партизанського загону В. Рябоконя, група озброєних чекістів натрапила на слід сотн. В. Рябоконя і схопила його живцем. Того ж таки року, у підвалі ГПУ в Катеринодарі, більшовики його розстріляли. Так за укра-

їнську Кубань згинув безстрашний патріот, козак станиці Гривенської — сотн. **В. Рябокінь**.

Після боротьби зі збросю в руках проти денікінців і більшовиків наступив час сповидно мирного життя в окупованій більшовиками Кубані, а з ним і конечність боротися іншими, відповідними до обставин, методами боротьби за збереження своїх культурно-освітніх та національних надбань.

Слід тут дещо сказати про громадсько-культурне життя на Кубані. Приспане культурне та національно-громадське життя української Кубані почало відроджуватися з початком революції 1917 р. в Україні. В 1917-1918 роках в деяких станичних школах викладалась **українська мова**. Відрядним явищем було те, що з доручення **Міністерства Освіти Української Центральної Ради, І. Стешенка**, на Кубань було відряджено капелю, що складалася з 20-ти бандуристів, пропагуючих (в 1917 р.) ідею злучення Кубані з Україною. Більшовики, доки не закріпилися ще добре на Кубані, стосували ту саму політичну тактику, що й в Україні: вдавали прихильність і вирозуміння для культурно-освітніх потреб українського населення Кубані. В липні 1926 р., наприклад, до Краснодару завітала хорова державна капеля УССР "Думка", під диригуванням **Нестора Городовенка**. Це була велика несподіванка для Краснодару.

Релятивний розквіт українського культурного та громадського життя на Кубані наступив з утворенням відділу "НАЦМЕНА" при **Обласному Відділі Народної Освіти в Краснодарі**. В Краснодарі, з ініціативи письменника **Гадзінського**, утворилася теж філія **Спілки Українських Письменників "Село й Місто"** з центром у Москві, на чолі з **Костем Буревієм**.

Управа Кубанського "СіМ-у" складалася з таких письменників і журналістів: **Міненко** (Дорожній), поет **Н. Щербина**, **Олесь Панченко**.

З року-на-рік попит на українську літературу на Кубані збільшувався.

Осінню, 1924 р., з Москви прибув до Краснодару інспектор Наркомосу, **Давидов**, з метою перевірки українізації шкіл на Кубані. На ширшій нараді, з участю представників "Нацмену", було асигновано **10.000 рублів** на устаткування кабінетів і придбання наукової літератури й на видання журналу "Новим Шляхом".

У серпні, 1925 р., на настирливі заходи проф. **М. Садиленка**, було надзвичайно вроно відкрито Український Відділ Педагогічного Інституту. В наступному ж, 1926 учбовому році, зобов'язано студентів цього Педінституту пройти курс української мови й літератури.

Перший рік було дуже тяжко з кадрами викладачів і лише на 2-ий рік пощастило підібрати добрий професорський склад.

Вслід за цим, в 1926 році, було засновано при медичному і кооперативному технікумах Українські Відділи та відкрито РОБФАК. Крім того, на Кубані організовано мережу курсів українознавства.

Українізація початкових, середніх і вищих шкіл, читалень, клюбів "НАЦМЕН"-у, періодичних видань і книжок набула на Кубані широких розмірів, не передбачаючи нічого лихого в перспективі. Як відомо, її діямам, дещо пізніше, судилося опинитися за гратах ГПУ-НКВД, або на каторжних роботах у концтаборах, а ще іншим — скласти свої голови у висліді розправи над ними кровожадних катів.

Поштовх до постання української преси на Кубані дало в 1917 році Т-во "Просвіта", заходами якого в місті Новоросійську вийшло друком кілька чисел газети "Чорноморець". Головним редактором газети став письменник Олесь Досвітній. Пізніше, з утворенням Кубанської Ради, почала виходити газета "Кубанський Край", яка свій політичний напрямок міняла, залежно від політичної ситуації на Кубані.

В 1927-1928 рр. вийшов друком український тижневик "Червоний Пррапор" в місті Ростові на Доні. Відповідальний редактор — Ф. Чапала, а секретар (фактичний редактор) — Олесь Панченко. Пізніше назву тижневика "Червоний Пррапор" змінено на "Червона Газета".

"Червону Газету" передплачували всі українські школи, читальні, клюби, також були індивідуальні передплатники та кольпортаж.

В дальшій перспективі були пляни розширити друк українських публікацій, але з початком 1930 року політична ситуація на українському обрію цілковито змінилася. Почалися виклики, а то й з дому вночі забирали на допити в НКВД діячів культури, професорів і учителів вищих і середніх учбових закладів. Усім їм приписували найрізномірніші "злочини" (вигадані), щоб тільки мати змогу криваво, жорстоко розправитися з українськими патріотами.

В 1932 році був започаткований остаточний розгром української культури на Кубані. Припинено діяльність видавництв "Червоний Пррапор" і "Радянський Станичник". Краснодарська Філія ДВУ з підлеглими її представництвами на Кубані й на північному Кавказі припинили поширювання української літератури і періодичних видань.

Усі українські школи, культурно-освітні установи на Кубані ліквідовано. В багатьох станицях виносили з клюбів і хат-читалень українську літературу і палили її вдень на дорозі. Всіх українців, що відгравали будь-яку роль в культурно-національному житті Кубані, знищено фізично, або заслано на каторжну працю до концентраційних таборів. Ось видатніші з них: Проф. М. Садиленко, проф. Баклаценко; Шаля; Юрій Пилипейко; Іван Дорожній, письменник; Гадзінський; Лола; Іван Луценко; Наріжний; Григорій Безкровний — розстріляний; Андрій Безкровний — розстріляний; Добросок; Литовченко; П. Гребінник; Горецький; Недаткевич; Рахівський; Федір Чапала та інші. Все це були видатніші представники української Краснодарської еліти на полі культури й науки.

Крім того, 1.500 учителів українських станичних шкіл заплатили своїм життям або засланням на каторжну роботу в сибірську тайгу за свою віддану працю на культурно-освітній ниві.

Лише одиниці з учительського персоналу уникнули катування й фізичного знищення в застінках ГПУ-НКВД.

Колективізація не оминула й Кубані. Москва насаджувала на Кубані колгоспи. Почалися репресії над тими, хто противився працювати в колгоспі. Хвиля повстань охопила ввесь терен Кубано-Чорномор'я.

Для придушення цих заворушень і повстань озброєні більшовицькі карні загони, ОГПУ, оточували густим колом станиці, не випускаючи людей назовні і цим прирекли їх на голодну смерть, бо все поживне, в тому числі й посівний матеріал, було сконфіковано і вивезено, а рогату худобу забрано в так звану "продразвійорстку".

В той же час у портах Новоросійському, Єйському та в Туапсе награбований у козачого населення хліб вантажили на пароплави, експортуючи до держав Західної Європи й до Китаю.

Як в Придніпрянській Україні, жодної домашньої тварини, як і інших істот, не лишилось живими. Все було з'їджене. Мерців можна було бачити на кожному кроці в станицях і поза ними. І це забрало Кубані половину козачого населення, що вимерло голодною смертю, а десятки тисяч козаків, нащадків Запорізької Січі, закатовано в підвалих ЧК - ГПУ - НКВД.

Населення цілого ряду станиць вивезено на Сибір, а на їх місце спроваджувано "красногвардійців"-ветеранів червоної армії.

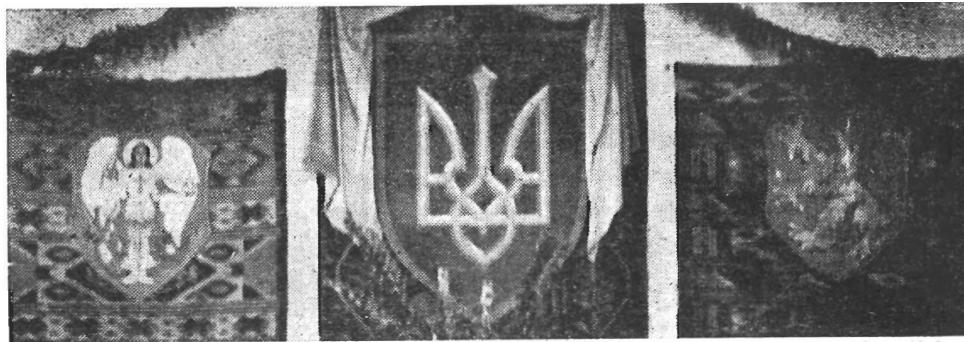
Назви станиць, мешканці яких були вивезені на Зелений Клин, або заслані до концтаборів, змінено, щоб ніхто й не здогадався, що в них жили українці — славні нащадки Запорізької Січі. Це був трагічний кінець.

Можна поставити зовсім імовірний здогад, що Кубань мала всі шанси врятуватися від трагічної долі, яка її зустріла, якщо б була вдержалася Українська Держава. Кубань, скоріше чи пізніше, стала б органічною частиною України.

**

"... труснеш Кавказ, впережешся Бескидом..." У цих словах Івана Франка криється щось більше, ніж поетична метафора. З мілітарно-стратегічної точки зору, Кубань — це південно-східний бастіон України. Було б непростимою помилкою недоцінювати важливості Кубані (як, зрештою, і Криму) для існування, безпеки й оборони української держави.

КІЄВУ — 2,000 РОКІВ, ДЕРЖАВНОСТІ УКРАЇНИ — 1,600.

АНТИ — РУСЬ — УКРАЇНА

(Закінчення)

O. Хмуревич

ЩО НАЖЕ НАУКА ПРО ВИНИКНЕННЯ КІЄВА

“Найдавніші сліди заселення території Києва походять ще з палеоліту (Кирилівська стоянка), за неоліту трипільські поселення були в багатьох місцях. В різних місцях Києва були викопані пам'ятки з бронзової та залізної доби, скарби римських монет і похавання з цього ж часу, що вказує, що на терени Києва вже тоді було більше селище, важливий торговельний пункт, початок пізнішого Києва.

В добу переселення народів територія сучасного Києва була заселена предками українців антами, які заложили на горі Киселівці і високо розвинули ювелірне мистецтво. Київ увійшов тоді в торговельні зв'язки з Центральною і Північною Європою, з країнами арабського і тюркського світу та їхніми сусідами і став важливим осередком торгівлі між Азією та сходом Європи”; (“Енциклопедія Українознавства. Том 3. НТШ. Видавництво “Молоде Життя”. Париз-Нью-Йорк 1959 р. Стор. 1003).

“Незадовго до початку нашої ери на території сучасного Києва виникли давньослов'янські поселення. З них найзначнішим було укріплене поселення на Старокиївській горі. Поселення такого типу існували також на горі Киселівці, на Подолі. Знайдені тут залізообробні, гончарні, ювелірні вироби, римські монети свідчать про перетворення цих поселень в торговельно-ремісничий центр”. (Українська Радянська Енциклопедія. Том 6. АН УРСР. Київ. 1961. Ст. 316).

“Розкопи на території міста давніших поховань, що відносяться до III-IV століть н. е., а також систематизація і вивчення багаточисельних скарбів римських монет і припадкових знахідок того ж часу дозволили визначити ще давнішу сторінку історії міста. Можна рахувати без сумніву існування на території Києва декілька невеликих поселень в перших століттях нашої ери”.

“Багатоючі знахідки нераміки як зарубинецько - корчеватівського

так і черняхівського типу, скарбів римських монет і різних припадкових речей, у настільки значному, як вище показано, числі направду безспірно свідчать про існування **продовж перших століть нашої ери** на території майбутнього міста значно більше давніх поселень; знахідки деяких поховань із тієї ж епохи повинні розсіяти останні сумніви в тому питанні". (М. Н. Каргер. Древний Київ. Т. I. Издательство Академии Наук СССР. Москва-Ленінград. 1958. Стор. 62 і стор. 88).

"Поселення в Києві на Оболоні знаходиться в урочищі Луг.... Поселення досліджувалося в 1965-1973 рр. (Шовкопляс, 1972). На площині близько 25.000 м. кв. виявлено залишки понад 60 трохи заглиблених в ґрунт прямокутних жител розміром 12-20 м. кв. з наземними глиnobитними, або дещо заглибленими в долівку вогнищами. Житла розміщені у найвищій частині поселення у певному порядку — по колу... У заповненні жител та ям трапилося понад 25.00 уламків посуду — ліпних кухонних горщиків та великих за розмірами корчаг... Знаайдено багато залізних ножів з правою спинкою, серпи, шила, бритви, гарпуни, рибальські гачки, шпори латенського типу; бронзові фібули, браслети, наблучки, шпори. На підставі амфорного матеріалу та фібул **поселення датується I ст. до н. е. — I ст. н. е.**".

Могильник в с. Корчуватому, розташований в південній чистині Києва. На мисі високого правого берега Дніпра в 1937 р. під час земляних робіт виявлено могильник, розкопки якого провадилися в 1940-1941 рр. (Самойловський, 1959). Тут

було досліджено 100 поховань, більшість яких являли собою безурнові (51) та урнові (31) тілоспалення. Знайдено також 13 тілопокладень та 5 кенотафів... Час існування могильника на підставі фібул визначається I ст. до н. е. — I ст. н. е.".

"**Могильник у с. Пирогів**, розташований у південній частині Києва. На мисі правобережного дніпропетровського плато виявлено могильник, розкопки якого провадилися в 1960-1972 рр. За 2 археологічних сезони (1966-1967 рр.) досліджено близько 1/4 площи могильника, на якій трапилося 93 поховання зарубинецької культури. Поховання здійснювалися за обрядом тілоспалювання... Пирогівський могильник найбільший за кількістю поховань у Середньому Подніпров'ї, де вже (по 1972 р.) досліджено понад 150 зарубинецьких могил II ст. до н. е. і I ст. н. е." (Археологія Української РСР. Том 3. Видавництво "Наукова Думна". Київ — 1975. Стор. 14, 15 і 16).

"**Київ**. Ряд знахідок середини та другої половини I тисячоліття н. е. походить з території Києва. А саме — з гір Старокиївської, Киселівки, Щекавиці, а також низинної частини міста — Подолу. Ці матеріяли свідчать про заселеність згаданої території Києва.

Прикраси, знайдені здебільшого випадково, представлені браслетами з розширеними кінцями, антропоморфними фібулами, двоштиковою фібулою з зернью і сканню, ромбовидною пластинкою (фібулою) з емаллю, блашнами-розетками, з зернью та інкрустацією. Кераміка, що походить з розкопок на

горах Киселівці та Старокиївській, — переважно ліпна або виготовлена на примітивному гончарському крузі. Це уламки горшків, сковорідок і мисок. Посуд інколи прикрашений по тулубу лінійним та хвилястим орнаментом або насічками чи ямками по краю вінець. На Киселівці і Подолі знайдено дві амфори V і VI ст. На території міста виявлено поодинокі візантійські та численні арабські монети, зокрема снарби арабських монет.

До другої половини I тисячоліття н. е. відноситься виникнення на Старокиївській горі найдавнішого київського городища. Розкопками виявлено його оборонні споруди: вал з частоколом, рів, язичницький жертвовник-напище, а також залишки житлових споруд, розташованих як на городищі, так і за його валом по схилах гори. Глиняний посуд свідчить про виникнення городища у VI-VII ст. н. е. Поселення на горах Кисилівка та Щекавиця, що мали природні укріплення, були разом із Старокиївською горою попередником Києва. Останнім часом залишки поселення VI-VII ст. відкрито також на околиці міста, на березі ріки Почайна". (Там же, стор. 92 і 93).

"Перетворення Києва в місто відбувалося в тих же хронологічних рамках. Протокиївські поселення на Старокиївській горі, Замковій горі, на Подолі і т. п. були ще звичайними сільськими поселеннями, які, з погляду розвитку виробництва, принципово не відрізнялися від інших східнослов'янських поселень того часу. Але вже від перших століть н. е. можна говорити про деякі ознаки розвитку ремісничо-тор-

говельної діяльності їх мешканців. Є безперечні і яскраві свідчення про торговельну діяльність мешканців протокиївських поселень. Маємо на увазі численні знахідки римських монет та речей римського виробництва... Зараз на території Києва зареєстровано понад 30 знахідок римських монет: частина з них є більш-менш значними кладами, а частина, без сумніву, має на увазі неодноразові знахідки. Загальна кількість монет, знайдених у Києві, перевищує 5-6 тисяч екземплярів (стор. 99).

"...Київське городище, збудоване десь на рубежі VI та VII ст., поки що є найдавнішим середньовічним городищем у цьому районі... Мабуть, вже в цей час Київ висувається як значний політичний центр у Середній Надніпрянщині. Коли вважати Кия полянським князем, тобто людиною, яка стояла на чолі певної групи племен, цю подію не можна не визнати закономірною: побудовання укріплення — як резиденції політичної верхівки повної суспільної організації було прямо історичною необхідністю..." (стор. 102, 103).

"...Отож, не в середині IX ст., з приходом норманів, починається історія давньоруської держави, а **принаймні на 4-5 вінів раніше** і не в міфічній норманській колонізації, а в сфері **внутрішнього розвитку самих східних слов'ян**". (стор. 133).

"...В другій половині I тисячоліття н. е. Київ був значним політичним центром Східної Європи — столицею полянського князівства (Кий), яке було безпосереднім попередником і зародком Київської держави". (114).

"...Двадцять століть минуло з того часу, як виникли перші київські поселення і понад десять — від того, як велике місто над Дніпром стало "матір'ю городів руських", столицею найбільшої і найсильнішої держави в середньовічній Європі... Але не тільки цим дорогий для нас Київ — він дорогий для нас також своїм славним минулим, своїм геройчним шляхом, що розпочався 2.000 років тому, на світанку історії нашого народу, і вписав немеркнучі сторінки у славну історію нашої Батьківщини". (сторінка 151). (М. Ю. Брайчевський. *Нолі і ян винин Київ*. Вид. АН УРСР. Київ. 1963. Стор. 162).

"ДИСКУСІЯ ТРИВАЄ НАВНОЛОХРОНОЛОГІЇ КИЄВА"

(“Молодь України” ч. 12. 21 березня 1969).

О. Бодревич-Буць: “*Київ явище слов'янської доби*”. (Уривки).

Проведена на сторінках “Молоді України” дискусія про стародавність Києва привернула до себе увагу нашої громадськості. Проф. М. Думна бачить найдавніший політичний центр України вже в Геродотовому Гелоні, але інші учасники дискусії його твердження не підтримали.

Проф. А. О. Білецький відрізняє два “Київи” — найдавніше поселення і тут звертає увагу ще на верхнє-палеолітичну Кирилівську стоянку та якийсь перший політичний центр нашої землі, час виникнення якого нам поки що цілком невідомий. У кожному разі ототожнення Києва з Гелоном не витримує серйозної критики.

Теорія проф. М. Думни коротко така: колись жили в східній Київщині гелони й будіни. В середині останнього тисячоліття старої ери із західних областей до них переселилися неври, які були як не просто слов'янами, то праслав'янами, “предками східних слов'ян”. Будіни не тільки поступалися **неврам** своєю землею і містом, яке стало не тільки столицею цього триедино-го будіно-гелено-неврського союзу, але, шляхом чергової містифікації, — столицею “першої слов'янської держави”. Таким чином **Гелено-Київ** перейшов до **антів** з їх “славним князем **Божем**”, а пізніше став осередком полянського князівства, ядра староруської держави. Тому, за словами автора, “коренів Києва треба шукати в скіфських, а то ще й у старших часах і не обмежуватися до перевізника Кия”...

Теорію київського центру в **снітсьну** добу, або ще ранішу, в **трипільську**, автор Бодревич радить відкинути. Такий центр у снітську добу треба шукати на правобережній Україні, що була центром і трипільських поселень. На доказ цього здогаду автор поклинується на мережу оборонних споруд і городищ. “Вони найгустіші в басейні Тясмини та на Вінниччині. Від Тясмина в західному напрямі тягнуться навіть “Змієві вали”... Адже Геродот виразно пише, що місцеве населення збудувало було проти скіфів земляний вал, який тягнувся “від Таврійських гір аж до Меотського озера”. (IV, 3). Такий вал збудувало лісостепове населення проти скіфів також у районі Тясмину”.

О. Бодревич-Буць не заперечує поселень на терені Києва ані в часі трипільської культури, ані теж поселень в часі скитського перебування над Чорним морем. Заперечує його центральну роль в тому часі. Але робить висновок: **“Отже, Київ — це вже явище слов'янської доби, і йому не більше за 2000 років”.**

Під “слов'янською добою” автора треба розуміти добу зарубинецької культури, коли слов'янські племена просунулися по горішній течії Дніпра і Десни на північ і Київ з пограничних теренів України опинився у центрі українських земель та зайняв столичне їх місце.

Василь Ємець

МІЙ ПЕРШИЙ ПУБЛІЧНИЙ ВИСТУП ІЗ БАНДУРОЮ

(Продовження)

II.

Минали роки. Та ось надійшов 1911 рік. Того року, як і взагалі кожного року, 6-го грудня, на зимового Миколу (той святий був патроном нашої гімназіяльної церкви), в гімназії мав відбутися традиційний концерт, влаштований гімназіяльними учнями, що мав закінчитись також традиційним балем. Програма концерту складалась із рецитувань віршів московських поетів, з народних московських пісень, московських романсів і московської музики. Ніщо ж пічим не нагадувало, що концерт мав відбутись в Україні та ще й у старому козацькому полковому місті.

Того дня вранці, ще до Служби Божої, мені нараз “стрілила” до голови, як на ті часи, божевільна думка: “А що, як би мені, припустімо, виступити з бандурою на цьому концерті?” А треба сказати, що я вже пару років потайки грав на бандурі. Але ця думка, як несподівано прийшла, так несподівано кулею вилетіла кудись у безвість, полишивши почуття якогось незадоволення з самого себе за брак рішучості й справжньої відваги.

З таким прикрем почуттям я попростував до гімназійної церкви, що містилась у гімназіяльнім будинку. Щонеділі та щосвята я співав у церковнім хорі. З того була й мені деяка особиста матеріяльна користь, бо за участь у хорі мені зменшували платню за навчання. Отже й моєму батькові, що бився, як риба об лід, щоб вивести мене, брата і сестру в “люди”, — було легше на кишеню... Крім мене, в хорі співало ще кількох молодих козацьких нащадків із колишнього Зіньківського і Гадяцького полків, які офіційно по-московськи звались “уездами”.

Службу Божу проспівано досить добре. Щось співав я в ній сольо чи дует — напевно не пригадую. Ось уже й почали виходити з церкви. З двома колегами-співаками помалу вийшов і я з церкви. Та ледве вийшли ми за її поріг, як де не взявся просяянний інспектор Павло Квіцинський (звали його, розуміється, змосковська — “Павел Яковлевич”) і звернувся до нашої трійки:

— Чудово! Дуже дякую вам за спів. Ви так багато дали для душі! Така приемність, така насолода! — такими і подібними словами закидав нас інспектор похвалами, бо дуже любив церковний спів. (Певна річ, що все це висловлювалось по-московськи, як і взагалі всі дальші наші балачки провадились московською мовою).

Давно це діялось. Не виключене, що це задовolenня висловлювалось і іншими словами, але одне є певне, що воно, далі, світилось тоді з розсіяних очей старого сивоволосого інспектора.

На цьому, мабуть, все й покінчилося би, бо й раніше той любитель церковного співу не раз виявляв свою вдячність, але того 6-го грудня 1911 року (за старим стилем) сталося інакше, бо я нараз, пі сіло, ні впало, пальнув до нього:

— Якщо ми зробили вам таку приемність, зробіть і ви приемність для нас.

— Дуже добре, — відповів інспектор, — чого ви бажали б?

— Дозвольте, — кажу, — сьогодні одному з гімназистів виступити на концерті з бандурою.

Якби тоді з ясного зимового неба тарахнув грім, інспектор, мабуть, не здивувався б так, як здивувався, почувши мое прохання. Він аж почервонів і, увесь наїживши, визвірився на мене:

— Що?! В мене в гімназії бандуристи завелись?! Хто це?

Я мовчав. Мовчали й мої ошелешені колеги. Але інспектор не вгавав:

— Я питало вас: хто це? Хто? Кажіть!..

Треба було щось сказати.

— Якщо дозволите — почав я — тому гімназистові виступити з бандурою на сьогоднішньому концерті й за це йому нічого поганого не станеться, тоді скажу, хто з гімназистів грає на бандурі...

Коли пам'ять мене не зраджує, інспектор якусь мить завагався, а потім рішуче відповів:

— Добре! А тепер кажіть, хто?

— Я! — так само рішуче сказав я іспекторові.

Він аж відкинувся назад.

— Ти що, збожеволів? Знову нова історія!..*) Тобі ж залишилося кілька місяців до закінчення гімназії, а ти знову... Гм... бандура... — якось спокійніше закінчив інспектор.

*) Рік перед тим мене зловили з підписним листом, що його видрунували уніанською мовою Полтавська Земська Управа. На цьому листі було написане мое прізвище, чим мене уповноважувалося збирати гроші на пам'ятник Тарасові Шевченкові.

Почувши, що інспектор звернувся до мене на "ти", я вже майже на сто відсотків був певний, що все буде гаразд. Вже раніше переконався, що коли інспектор з "ви" переходить на "ти", то це означало, що його й найбільше обурення злагіднювалось і вже не треба було сподіватись чогось прикрого. Отже, я вже був достоту певним, що матиму за кілька годин неймовірне — мій перший публічний виступ з бандурою. Моя віра ще більше зміцніла, коли інспектор уже зовсім лагідним тоном люблячого батька спитав:

— Що ж ти хочеш грati?

— Дозвольте, — кажу, — заграти й заспівати якусь козацьку думу.

Саме тоді я захоплювався думою "Про смерть гетьмана Хмельницького", яку багато разів чув від сліпого кобзаря Івана Кучеренка, сусіда, що жив від моєго села Шарівки якихсь сім кілометрів у колишній козацькій слободі Мурахві.

— О, ні! — з наголосом відповів інспектор. — Цього я тобі не дозволю.

— То, може, дозвольте "Світе тихий"?

— "Світе тихий"? — перепитав інспектор і за якусь мить відповів: — Добре, на це маєш згоду.

Коли я почув, що інспектор погоджується на цю пісню-вірш Шевченка, так здивувався, що не хотів вірити власним ұхам. Я просто не міг уявити собі, що інспектор так легко дозволив на виступ з таким, як на ті часи, революційним твором, як "Розрита могила".

Почувши цей неймовірний дозвіл співати цю пісню, в моїй пам'яті вмить перебігла ця найбільш протимосковська частина "Розрітії могили" і мое почуття великого здивування змінилось на почуття ще більших радощів! Бож, не раз бачачи по ярмарках і базарах чи на вулицях, як народ глибоко відчуває співи сліпих кобзарів, а особливо про наше гетьмансько-козацьке минуле, і мріючи тому й самому зробитись кобзарем, щоб нагадувати йому про нього, — я, нарешті, мав нараду виступом з кобзою розпочати свою службу Україні.

Того дня, мабуть ще ніколи так швидко, я зараз подався з гімназії до свого помешкання. Від навали почувань, що полонили мене, я, мабуть, навіть забув подякувати інспекторові за дозвіл. Промайнула в мене лише думка, чи, часом, інспектор не поплутав і не подумав, що я мав проспівати церковну пісню "Свєте тіхій"? (так, по-московськи, ми тоді вимовляли той вельми настроєвий твір із Вечірні). Та щоб він не думав, я радісно схвильований погнав по Сумській вулиці до дому вусатих козацьких нащадків, братів Хорошунів, де мешкав і харчувався у їхньої матері.

Відразу ж схопив бандуру: грав, співав, знову й знову перегравав і переспівував цю мою, одну з найбільш улюблених за гімназіальних часів, пісню-вірш співця гетьмансько-козацької слави та пророка державного відродження України — Тараса Шевченка.

Почував себе, як у гарячці. Не пригадую навіть, чи обідав того дня та чи взагалі що їв після сніданку. Але добре пам'ятаю, що почував себе так, як ніколи — ні перед тим, ні після того, впродовж усенького мого життя. Це, либо нь, і зрозуміле, бож, нарешті, мав нагоду виладувати з себе накопичений біль за знищенну Москвою Гетьманщину, за знищене козацтво і за передчасний відхід з цього світу найбільшого сина України, Тараса Шевченка, що посмів нагадати про них козацьким нащадкам і будив у них віру, що: "Оживуть гетьмани..." й "козак оживе"!"

Нарешті, думав я тоді, настала радісна година, коли я зможу кинути соткам української змосковленої молоді з обидвох гімназій докором за те, що "підростають" на "перевертнів", що будуть "допомагати москалеві господарювати" в Україні, "знімати з матері полатану сорочку" та перетворюватись на тих "недолюдків", на новітніх яничарів, що свою ж рідну матір будуть катувати!

Тому, що за віймком кількох довірених гімназистів, ніхто не лише у місті, а й в обидвох гімназіях не знав, що я грав на бандурі, я вирішив приховати цю таємницю до самого виходу на кін. Тож пішов до гімназії з бандурою може якусь годину або й раніше перед початком концерту. Пам'ятаю, що коли я прийшов до величезного мурованого будинку гімназії, то не лише парадні, а й бічні двері були ще позамикані. Пішов я до бічного входу, де були двері до помешкання (в пивниці) гімназіяльного сторожа.

Здивований сторож запитав, що сталося. Я сказав йому, що прийшов на концерт раніше тому, що так треба було зробити для моего інструменту. А коли сторож неохоче впустив мене досередини, я попрохав його, щоб відімкнув ту клясу, що була близько до сцени гімназіяльної залі. Там я поклав бандуру, а сам почав тинятись по довгих порожніх коридорах, прислухуючись до власних кроків, що лунали гомінкою луною.

(Далі буде)

ОГЛЯНЬТЕ СЬОГОДНІ!

**Святодимітріївський Дім відкрив свої двері для старших віком
українських громадян**

Запрошуємо оглянути наші показові апартаменти кожного дня
від год. 9 до 4:30 по півдні, в суботу — за домовленням.

123 La Rose Avenue, Weston, Ont. M9P 3T3 Tel. 243-9051

Ціни винайму: Мешкання для самітних осіб від \$300 до \$315 місячно.
Односпальневі мешкання — \$335 місячно. Двоспальневі — \$410.

НА НОВІЙ ДОРОЗІ ЖИТТЯ

Весілля — це здавен-давна радісна подія в житті кожної молодої пари. Молода пара має дивну чародійну силу, якою чарус нас усіх, молодих і старших та наповняє наші серця надією, що вони зробили добре рішення. За нашим стародавнім звичасм молоду пару — **Репату Хабурську та Євгена Романчукевича** перед виїздом до Церкви, благословили їхні батьки, дві бабіці й дідо молодої. Благословили святыми іконами, хлібом і сіллю, а всі присутні спільно співали “Де згода в сімействі”.

Вінчання “молодят” відбулося в Церкві св. Покрови в Торонті, 22-го травня 1982 р., в другій годині пополудні. Його уділили: Високопреосвящений Владика Кир Ізидор Борецький, о. крилошанин М. Стефанів — парох церкви св. Покрови, о. д-р П. Біланюк, о. І. Баріцьк — приятель родини, і о. диякон Ігор Хабурський — батько молодої. Співав чоловічий хор “Бурлаки” під батутою свого диригента О. Хміля.

Весільна гостина відбулася в Роял Йорк готелі. Старостом на весіллі був мрг. Мирон Хабурський — стрийко й хресний батько мо-

лодої в одній особі. Старостинею була п-ні Ірина Романчукевич — хресна мама молодого. Вона подбала про миртові віночки для молодих, які уживалися під час обряду вінчання в церкві. Рвнож придбала гарні ромени, якими дружки й дружбами заквітчували весільних гостей. На головній стіні весільної залі була уміщена ікона Пресвятої Богородиці, може і вперше в Роял Йорк готелі, про що подбали батьки. Молоду пару з дружками й дружбами, перед входом на зали, вітали батьки коровасм і вином. Весільний коровай приготовила і традиційно удекорувала Марія Коропей-Зобнів — тета молодої. Староста, вміло і настроєво до хвилині події, пояснив молодятам і весільним гостям глибоку символіку весільного коровая. Весільну трапезу поблагословив о. Іван Барщик, який побажав молодій парі всім присутнім весело провести цю радісну гостину.

Весільні гостини мають свої питоменості. Прийнято, що на них хтось від родини молодих та їхніх друзів, виголошують весільні промови з найкращими для них побажаннями. Тому теж і на цій весільній гостині були промови. Слово мали: дідо молодої інж. Святослав Зобнів, який говорив про силу молитви в житті людей. Батько молодої — хорунжий УВК, о. диякон Ігор Хабурський своє батьківське слово закінчив арією “Владико Неба і Землі” з опери “Запорожець за Дунаем”.

Настроєві слова, мелодійна музика пісні та по-батьківськи, з чуттям, виконана пісня, при скрипковому акомпаньменті побратима знач. УВК Осипа Іваха-Байди, наповнили серця всіх присутніх лагідними почуваннями і тогою за всім, що рідне. Інж. Роман Романчукевич, батько Молодого, з чуттям розказував про умовини, в яких росли його сини-соколи. Брат Молодого, мгр. Олександер Романчукевич, у своїм слові-доповіді говорив про ціль життя. Брат Молодої — Орест Хабурський, студент гімназії, в своїх побажаннях порівняв молоду пару до заквітчаної весни, цитуючи слова з “Лиса Микити”: “Надійшла весна прекрасна...”

З дружнім словом виступав перший дружба — Юрій Корінь, студент Університету в Гвелфі. Його гарна мова та широкі сердечні побажання були ще однією квіткою у Вінку найсердечніших побажань Молодим на порозі їхнього спільного життя. Офіційну частину цього незабутнього дня в житті молодої пари, словом подяки закінчив сам Молодий — мгр. Євген Романчукевич. З вірою у гарне майбутнє, він зацитував слова св. апостола Павла про те, якою має бути любов. Опісля від себе та своєї дружини подякував Батькам за їхні труди для добра своїх дітей, близчій і дальшій родині, як теж приятелям і гостям — за їхню присутність на весіллі.

Розвагову частину почала Молода Пара під звуки весільного вальця, а розбавлені гості підспівували: “І було там весілля”... І всі співали “Слава” тій Парі Молодій!

Мама — Романа

“КОЗАЦЬНОМУ РОДУ НЕМА ПЕРЕВОДУ!”

Козацька внучка — Лідія Фещенко-Чопівська.

Вона, завдяки своїй вроді, великим успіхам у науці на університеті, своєму хореографічному мистецтву в українських танцях та за спортиві уміння — вдало репрезентувала своє українське ім'я та в різних конкурсах здобула останніми роками такі титули: “Краля української преси” — в 1979 році; “Місс Сан Франціско” — 1982 р. та “Місс Союзівки” — в цьому ж році.

Вона є **внучкою:** Сотника УВК св. п. **Константина Клепачівського**, (що виводиться зі старинного козацького роду **Клепачів** з Полтавщини) кол. Директора Українського Державного Банку в Києві 1917-1920 рр., та бабусі **Марії Клепачівської**, кол. урядовки Українського Генерального Штабу Української Армії 1918 р. та **дононькою:** д-ра Юрія Фещенка-Чопівського й Софії, з дому Клепачівської, та **сестрою:** Сотника УВК д-ра Петра Ф. Чопівського як теж Юрія й Андрія.

Подав Т. Торський

КАЛГАРИ ВІДЗНАЧУЮТЬ 65-РІЧЧЯ У В К

Члени обох Куренів — **перший ряд**, з-ліва-направо: Посестра Анна Пука; Посестра Анна Ковальська; о. парох Василь Мартиник (капелян); Кошовий Отаман Генеральний Значковий УВК інж. Михайло Ковальський; о. Богдан Лозинський (капелян); Микола Топольницький Ген. Контрольор; Побр. Павло Мацвейко — Курінний Отаман Кур. ч. 3; Посестра Ірина Різник. **Другий ряд**: зліва-направо: Посестра Параня Івасик; Побр. Василь Івасик; Побр. Володимир Пука; Побр. Валентин Різник — Нач. Канцелярії УВК; Побр. Матвій Кvasньовський; Побр. Володимир Папірчук — Гол. Ген. Булави; Побр. Дмитро Оленсюк; Побр. Степан Липський — Курінний Отаман Кур. ч. 36 та Побр. Осип Шумилович. Бранує: Побр. Богдана Зипа та Посестри Люби Різник.

Дня 29 травня 1982 року, Курінь ч. 36 ім. Ген. Павла Шандрука та Курінь ч. 3 ім. Гетьмана Івана Мазепи відзначили святочним бенкетом 65-річчя Українського Вільного Козацтва.

Головним організатором свята був Курінний Отаман Куреня ч. 36 — Хорунжий Степан Липський, а йому вдало помагав Курінний Отаман Куреня ч. 3 — Підхорунжий Павло Мацвейко, та другі члени обох куренів.

Авдиторію заповнили члени обох куренів зі своїми родинами та прихильники козацької ідеї.

На бенкеті до почесного стола засіли представники організацій. Головне місце заняв Кошовий Отаман Ген. Значковий Інж. Михайло Ковальський; а далі слідували: Курінний Отаман Кур. ч. 3 Підхорунжий Павло Мацвейко; Курінний Отаман Кур. ч. 36 Хорунжий Степан Липський;

о. Богдан Лозинський — парохія св. Успення; Представник Ген. Булави Підполковник Валентин Різник; Голова Калгарського відділу КУК та Гол. Контролер УВК Сотник Микола Топольницький; Учасник Визвольних Змагань, колишній Отаман Куреня ч. 3 Бунчужний Матвій Кvasньовський; Пані Анна Шунь — Голова ЛУНЖ; Пані Анна Куропась — Голова ОЖ ЛВУ; Пані Анна Ковальська; Пані Добродійка С. Лозинська; Пані Топольницька; Пан Василь Лупипців — Голова ЛВУ; Пан Славко Коломийчук — Голова СУМ; та господар свята — Полковник В. Папірчук.

Учасники бенкету з великою увагою вислухали доповідь на тему 65-річчя УВК, що її виголосив Кошовий Отаман УВК — інж. М. Ковальський. На залі відчувалося, що місцеві курені УВК мають підтримку місцевого громадянства, про що свідчило поважне число присутніх.

По святочній частині відбулася спільна зустріч - вечірка, на якій гості забавлялися під звуки оркестри до пізньої ночі.

На цій імпрезі, на журнал "Українське Козацтво", по 50.00 дол. зложили: Курінь ч. 3 і Курінь ч. 36.

В. Папірчук

ПУГУ! ПУГУ!

КОЗАКИ З ЛУГУ!

ВІСТІ З ПАЛАНКИ Ч. 1, КАНАДА-СХІД ТОРОНТО, ОНТАРІО

1. Вступні формальності.

Паланка УВК ч. 1 ім. гетьм. Петра Конашевича-Сагайдачного, дня 28 вересня 1982 р., відбула своє **річне зібрання**. На цім зібранні взяли участь отамани зі свіми управами наступних куренів: ч. 4, ч. 11 та ч. 27. Молодих членів-студентів УВК заступав хор. УВК інж. Петро Вовк та хор. УВК Роман Паславський. Редакцію та Адміністрацію нашого журналу репрезентували д-р Матвій Гута та мгр. Теодосій Волошин. Присутнім був теж Ген. знач. УВК інж. Петро Петренко.

Зібрання розпочалося звітом новоназначеного **Отамана Паланки** — сотн. УВК Осила Іваха-Байди. Звіт прийняв найстарший рангою, а саме — Ген. знач. УВК інж. **Петро Петренко**. Після молитви, яку провів о. дияк. **Ігор Хабурський**, Ген. знач. інж. П. Петренко попросив присутніх встати та однохвилиною мовчакою вшанувати пам'ять тих членів УВК, які в останнім часі відійшли від нас у Вічність.

Після цього Отаман Паланки попросив до головного стола секретаря Паланки адм. хор. Степана Чорнія-Нечая, осавула мг-ра Т. Волошина та сотн. д-ра М. Гуту.

Отам. Паланки, сотн. О. Івах-Байда, передав присутнім привітання від Кошового Отамана УВК Ген. знач., інж. **Михайла Ковальського**, від Почесного Отамана УВК Ген. бунч. інж. **Антона Кущинського** та від Ген. бунч. інж. **Петра Коршун-Федоренка**, який, з причини недуги (нешодавно перейшов операцію), не міг прибути на зібрання. Побр. інж. П. Коршун-Федоренко просив Отамана Паланки всіх сер-

дечно привітати та подякувати усім тим, що відвідували його в шпиталі, в хаті, або телефоном бажали йому скорого повороту до здоров'я. Присутні, під гучні оплески, прийняли з подякою привітання та побажання кріпкого здоров'я генеральному проводові УВК й окремо — поздоровлення та побажання скорого повороту до здоров'я нелужкові ще Ген. бунч. інж. Петрові Коршун-Федоренкові.

2. Плянування імпрез.

Паланка ч. 1 Канада-Схід, у рямцях 65-річчя УВК, підготовляє на день 27 листопада Великі Вечорниці. Організацією цієї вечірки займається група студентів — молодих членів УВК.

Побратьями д-р М. Гута та мрг. Т. Волошин заохочували влаштувати Ювілейний Бенкет з нагоди 65-річчя УВК. Якщо загал членства співпрацюватиме, то такий бенкет можна було б з гарним успіхом відбути в грудні в репрезентативному торонтонському готелі при співучасти 150-200 гостей. Справою простудіювання можливостей та організаційних спроможностей відбуття вищезгаданого бенкету займеться побр. мрг. Т. Волошин, а справою відповідних доповідей — побр. д-р М. Гута.

Паланка Канада-Схід заплянувала відбути Різдвяну Коляду й дохід із неї призначити на пресфонд “Українського Козацтва”.

3. Організаційні справи.

Побратьими мрг. Т. Волошин та д-р М. Гута підкреслювали конечність працювати в напрямі приєднання нових членів в ряди УВК, не тільки на терені Торонто, Канади чи США, але всюди, де є наші клітини, а де їх немає, то слід їх, у міру можливості та доцільності, покликати до життя й дії. Це останнє належить, очевидно, до компетенції Генеральної Булави. Слід теж попрацювати в напрямі оживлення та посилення праці в існуючих вже клітинах.

Наша організація на терені дії своєї Паланки “Канада-Схід”, т. зн. в пров. Онтаріо, входить у систему української організаційної надбудови — КУК (Комітету Українців Канади) й має в нім своїх представників, якими є наступні наші побратими: осавул мрг. Т. Волошин та хор. Ст. Чорній-Нечай.

4. Участь в імпрезах.

Наша Паланка брала участь у святкуваннях 40-річчя УПА, що відбувалися 15-го та 16-го жовтня 1982 р. в Торонті. Ці святкування влаштовували колишні вояки Української Повстанської Армії. Наші члени, спільно з іншими комбатантськими організаціями, в рямцах відмічення 40-річчя УПА, відбули свято Покрови в торонтонській Свято-Миколаївській Церкві. Нашими делегатами на святочному бенкеті були: Ген. знач. інж. Петро Петренко; хор. Степан Чорній-Нечай та посестра Зиновія Чорній.

Відповідне слово про УПА, з рамені КУК, виголосив на бенкеті наш побратим мрг. Т. Волошин.

Як і в минулому, так теж і в наступних січневих святкуваннях Української Державності, під патронатом КУК, наша Паланка братиме участь.

5. Різне.

Голова Адміністрації "УК" мгр. Т. Волошин звернувся з апелем до нашого членства, щоб воно при кожній нагоді пропагувало ідеї УВК, щоб цим чином здобувати нових передплатників нашого журналу, як теж і нових членів для нашої організації. Мусимо забезпечити наш журнал потрібними фондами, щоб він міг нормально появлятися. Журнал "Українське Козацтво" мусить появлятися, бо без нього наша організація була б неиначе сиротою, якщо не мертвим тілом.

Тому сві до праці! Спільними силами до мети!

Редактор нашого журналу, побр. д-р М. Гута, закликав присилати до Редакції дописи про працю наших членів на місцях. До дописів заличувати відповідні фото-знімки, що ілюстрували б працю. Дописи виготовляти коротко й чітко. Photo-знімки (побажані — чорно-білі) повинні бути виразні й мати якесь відношення до допису.

Журнал наш буде цікавішим, якщо на його сторінках знаходитимемо віддзеркалення праці наших клітин у цілій діяспорі.

хор. Степан Чорній-Нечай
секретар Паланки

КОЗАЦЬКО-УПІВСЬКЕ СВЯТО ПОКРОВИ В КВІНСЛЕНД — АВСТРАЛІЯ

Переглядаючи архів, ми знайшли допис з Австралії про подію, що стала ще в 1981 р. З уваги на повагу події — **спільне відмічення Свята Покрови** — в часі, коли наш журнал перестав був виходити, вважаємо, що його слід помістити тепер.

Нехай подія, про яку є мова в вищезгаданому дописі, буде прикладом до наслідування другим.

Редакція "УК".

Святкування козацько-упівського свята Божої Матері — Покровительки Українського Вільного Козацтва й Української Повстанської Армії заініціював 32-ий Курінь УВК ім. кош. Івана Сірка. Молебнь у наміренні УВК та УПА відправив капелян Куреня Всч. о. Протоєрей Микола Сердюн. Слівав церковний хор під керівництвом п-і Олі Гуцало.

Хоч був робочий день, на Богослуження прибула чимала кількість людей. В неділю ж, 18 жовтня 1981 р., у виповненій "по береги" залі УГК в Онслей, перший раз в історії Квінсленду, відбулося спільне свято, присвячене козакам і упівцям.

Коротким і змістовним словом свято відкрив Отаман 32-го Куреня УВК — осавул Ігор Єремієнко, щиро привітавши численних гостей та провідників місцевих організацій.

3a niciohom"; „Де ропн Kapnati“ та ihluli.
Ход i 40jobjinъ heapteг binohamn nichи: „Tixo haA pihroo“; „On

„Mapeha“ nepeAara — **Бу. н-и! Xpinctina Mico**.
Bm nieterisom ta 3 mictuephoi Manctephticto, bila Mapha Boecrasa
ha upo nepluy 3ycpti 3 Lehеpaion Hyupnhoo“, a micra uporo, 3 ocoign-
XyAokhe nithah: hotobni VBR L. **Tihehro** — „Cnorahn niAminph-

Tapacoib Hyupnhui: **Bor. Timpit** — „B'ahobra YLA“.
motojanъ Aehnramatop **Lerpo Fomash** — „Ha crato Ynicita“, ungrahene reh.
„ДеhiaMyan: н-и! **CapAou** — „Ipkabebu“! „До Ochohahera“;

base cniiphmn cniamn. Ycmix 6y Beinninъ.
cheomy hacpoi, go bilAgyasnoch Bechahpohre Ypahichre crato, brauto-
H. Hoceha, Aehnramali! anehia **TBY**, **CYM**, **VTR** ta **VBR**. Yci 6yin b niae-
Mincetuhry ntopravь binohybasun: romadachmn xop nia Ynpabroo
mrf. **Hopin Tpynebenh**.

Laphy, 3 mictuephm cnamom ta 3mictobhn raciom **XAN KNE**
YRPAHICRA CAMOCTINA COGOPHA AEPKABA, ungrahene britamn
ta 330gurehy Ypahichmn haliohanpmn npahopamn chely, ofopmnb
shahobni VBR **BorjaNnmp H. Mopos**. Horopope truo n racto hamahora
Mincetuhry ofopmeneha cuiehn nia hac crathybahra.

YBR ihk. **Hopin ф. OAnira**.
3AOgYTTA Ypahicphoi Camocthinoi Coogopohoi **Alepshabn**, binroocne ocaya!
Gyin hotin-3aishinhu Ao ogEahahra bix Ypahichmn cui Y Gopotpi 3a
3Mictobhy AonoblaP 3 ictopii Ho3auitra n YLA, a ahin harjrahmn

Закриваючи офіційну частину свята, чот. **I. Зіненко** запросив усіх присутніх на перекуску, що її приготували Посестри УВК та працьовите й ідейне жіноцтво громади.

Управа 32-го Куреня — зліва-направо: ланкова Оля Попович; чот. Захар Попович — заст. отамана Куреня; осаул Ігор Єремієнко — отаман Куреня; осаул Юрій Ф. Одлига — писар та знач. Володимир Мороз — скарб.

Свято закінчено бравурним відспіванням українського національного гимну.
М. Козаченко

ПОЯВИВСЯ ДРУГИЙ ТОМ ТВОРІВ В. ГРЕНДЖІ-ДОНСЬКОГО

Філядельфія, Па. — Цього року, тут з видавництва Карпатського Союзу, відділ у Вашингтоні, появився другий з черги том творів закарпатського поета і письменника Василя Гренджі-Донського. Матеріали до цієї 278-сторінкової книжки зібрала і упорядкувала дочка автора — Зірка Гренджа-Донська. Літературною редакцією цієї книжки займався проф. д-р Василь Лев; обкладинка роботи Михайла Михалевича; ілюстрація Юрія Луцика.

Збірник цей вміщає одинадцять поем епосів та історичних оповідань поета; з них — п'ять надруковано вперше. В Гренджі-Донського було глибоке почуття до Закарпатської України — Срібної Землі — і його захоплення героїчним минулім народу цього обширу призвело до епічної творчості, яка радше черпала своє багатство і красу слова з народних легенд, як історичних фактів. В одному з інтерв'ю В. Гренджа-Донський зазначив: “Люблю епіку й радо написав би цілий цикл спічних віршів. Хотів би я передусім представити героїв з нашої історії в героїчних епосах”.

Видавництво цю книжку присвячує тим, “що не вагалися покласти своє життя на жертвеннику Батьківщини”. В кінці цього збірника находяться пояснення до невідомих слів та висловів.

“Свобода”

Ti, що відійшли...

ПОМЕР ПОЛКОВНИК ВІЙСЬК УНР ВОЛОДИМИР ЗАРИЦЬКИЙ

У неділю 21-го лютого 1982 року, після довгої недуги, помер у Чіка го на 86-му році життя, полковник артилерії військ УНР св. п. Володимир Зарицький.

В. Зарицький народився, 21-го листопада 1896 року, в Кам'янці Подільському. Брав активну участь у визвольних змаганнях 1917-1920 років та значно причинився до створення славних Січових Стрільців, тісно співпрацював з Головним Отаманом Симоном Петлюрою, командиром СС полковником Євгеном Коновальцем та іншими.

Полковник В. Зарицький, живучи вже в Чікаго, був ініціатором і душою збірника "Корпус Січових Стрільців", який появився у Чікаго, в 1969 році, об'ємом 661 сторінок. Книга ця вміщує надзвичайно цінний історичний матеріал про початки, організацію та активну участь Корпусу СС у боротьбі за волю України. Збірник, під кожним оглядом виданий знаменито, добрий папір, віньєтка, тверда оправа, вміщує багато історичних фотографій.

У вівторок, 23-го лютого, в похоронній каплиці В. Музики в Чікаго о. митрат Ф. Білецький, настоятель української православної катедральної парафії св. Володимира, відслужжив панаходу за споній душі Спочилого, при участі українських комбатантів з організаційними прапорами і тутешніх громадян.

Полк. М. Отрешко-Арський, представник комбатантських організацій і друг Покійного, розказав про життєвий і бойовий шлях св. п. полк. Зарицького та попрощав його від комбатантів і української громади на далену дорогу.

Похорон відбувся у середу, 24-го лютого, з катедри св. Володимира в Чікаго. По похоронних моліннях, що їх відслужив о. митрат Ф. Білецький — настоятель катедри, тлінні останки Спочилого перевезено, згідно з його волею, до Бавнд Бруку, Н. Дж., де похоронено їх на українському православному цвинтарі — українському Пантеоні. Покійний залишив дружину і дочку в Україні й сина Євгена в ЗСА. Похороном займався приятель і друг Спочилого — Микола Личик.

М.У.М.

**СВІТЛІЙ ПАМ'ЯТІ ПАВЛА БАБ'ЯКА
ПОЧЕСНОГО КОЗАНА,
ГЕНЕРАЛЬНОГО ЗНАЧНОВОГО
УКРАЇНСЬКОГО ВІЛЬНОГО КОЗАЦТВА**

В Чікаго, 7 травня, 1982 року, по короткій та тяжкій недузі, відійшов у засвіти Почесний Член У. В. К., з реєстру Куреня ч. 1, ім. Князя Дмитра Байди Вишневецького, при Генеральній Булаві — Генеральний Знчковий **ПАВЛО БАБ'ЯК**.

Св. п. Побрратим Павло Баб'як народився 25 вересня 1897 року в Західній Україні, в селі Курниках, на Тернопільщині. Його родичі були незаможними селянами. Був старшиною Австрійської Армії за Першої світової війни, а згодом — старшиною Української Галицької Армії. Брав активну участь у боях за визволення України і був тяжко поранений. Після І-шої світової війни працював на громадській ниві. Був директором Повітового Союзу Кооператив і учителем середньої Торговельної Школи в Збаражі; на скитальщині, в Австрії, був директором гімназії в Зальцбурзі. Був теж членом дирекції кооперативної каси "Самопоміч" та директором української щадниці "Певність" у Чікаго. Належав до Української Учительської Громади, будучи одним із її засновників. Він же — довголітній голова Контрольної Комісії Української Католицької Парафії Св. Володимира й Ольги в Чікаго.

До Українського Вільного Козацтва вступив у Чікаго на самих початках його організаційного ставання. Спершу був членом станиці ім. генерала Івана Омеляновича-Павленка, але скоро покликано Його на провідні становища до складу головного проводу У. В. К. Покійний був ентузіястом козацької ідеї, як теж і нашого національно-традиційного парамілітарного руху. Завдяки своїй організаційній працьовитості був призначений на становище обласного отамана на США,

а в 1969 році Велика Козацька Рада обрала його Генеральним Контролером. Свої обов'язки Він виконував надзвичайно ретельно та з широкою ініціативою до кінця каденції, цебто до кінця 1974 року.

Тому, що то були роки успішного розгортання мережі осередків нашої організації у вільному світі, а співробітників не вистачало, то св. п. Павла Баб'яка було покликано до виконування одночасно кількох відповідальних та почесних функцій. Так, в 1970 році, Він став заступником Голови Гонорової Ради УВК, а в 1971 році чергова Велика Козацька Рада обрала Його на становище Генерального Писаря УВК на каденцію 1971-1973 років. На це становище Його було обрано і на наступну каденцію — 1974-1976 років та ще й з призначенням бути Головою Генеральної Булави УВК. А тому, що рух УВК тоді поширився на далекі країни в Європі та Південній Америці, то працьовитому Побратимові Павлові Баб'якові прийшлося прийняти й виконувати одночасно й організаційні функції обласного отамана для осередків УВК у тих країнах.

Взагалі, св. п. Побратим П. Баб'як визначався широкою діловитістю та солідністю, як теж і особливою кропітливістю та заінтересуванням, аж до деталів, усіма справами. Дотримувався точно належних формальностей у своїх обов'язках, так у відношенні до підлеглих йому чинників, як теж і до побратимів співробітників...

Коли ж наш журнал, "Українське Козацтво", з неперіодичного видання перейшов на періодичний квартальник, то св. п. П. Баб'яка було покликано до складу редакційної колегії і Він в її складі працював від 1970 — 1980-го року. Тут Він подавав свої опінії про зміст доручених Йому для перегляду статей, робив коректу набраних в друкарні матеріалів, а своїми статтями збагачував зміст журналу. Тут назведемо головніші статті авторства св. п. П. Баб'яка. На деологічні й організаційні теми написав такі статті: "Чому Українське Вільне Козацтво?" та "Мета У. В. К. на тлі сучасності". Про Козаччину XVI-XVIII століть Його перу належать статті: "Бій під Лосевом" та "На полях Зборова". До загально-історичних та літературних тем св. п. П. Баб'як увіковічив по собі пам'ять на сторінках "Українського Козацтва" такими статтями: "Пам'яті безіменних геройів"; "Григорій Сковорода про освіту й військо"; "У 60-літті невмирішої слави У. С. С.>"; "У ювілейну 60-ту річницю У. В. К.>"; "Король Данило Романович"; "Як ми підготовляли і перебирали владу в Тернополі" та "Артилерія рішила". Теж і хроніка з життя й праці УВК була темою Його статей, як, напр.: "Росте козацька сила"; "Спостереження Генерального Контролера за 1971 рік"; "З діяльності станиці УВК ч. 24 в Карлсруге" та "Звіт Генерального Писаря". Разом 15 вельми цінних статей.

Так, в загальних рисах, згадуємо працю св. п. Павла Баб'яка в У. В. К.. Вона лишається в анналах нашої організації та заслуговує на признання й подяку, що й було свого часу зроблено в бага-

тіох наказах Українському Вільному Козацтву. Зокрема треба згадати про постанови Гонорової Ради УВК, що їх затверджував або сам ініціював Генерал-Кошовий Павло Шандрук як Командир Української Національної Армії та Почесний Отаман УВК. І так Побрратим Павло Баб'як почав був свою працею в УВК зі званням Сотника УВК в Українському Війську, але з бігом часу, за свою відану й жертвенну, часом непосильну для цього працю, з огляду на поганий стан здоров'я, був підвищений до почесного звання полкової старшини, а скінчив своє життя, маючи почесну рангу генеральної старшини — **Генерального Значкового**.

За свої бойові заслуги та поранення в боротьбі за Волю й Державу Українську, св. п. **Побрратим Павло Баб'як** був відзначений і нагороджений Хрестом Українського Козацтва з мечами та з золотою гілчкою й зірками. Ця нагорода, згідно зі статутом, є родинною реліквією для роду Баб'яків і передається старшому в роді, починаючи від Вельмідостойної Вдови по Покійному — нашої Посестри-членки УВК **Пані Броніслави**.

Похоронні Богослужби відбувалися 8-го, 9-го та 10-го травня, то є в дні, коли український християнський люд ще святкував рідній Великодній період, що символізує нашу віру в безсмертя людської душі. Тому і автор цієї посмертної згадки, коли прощав св. п. Побрратима Павла у Його Вічний Похід, перед труною Покійного промовляв такими словами:

“Христос Воскрес! Дорогий Побрратиме Павле! Цими словами прощаю Тебе, бо вони говорять про велику істину — про вічне життя Твоєї душі, хоч Ти тілом уснув. Прощаю Тебе у “Вічний Похід” від Українського Вільногого Козацтва, для ідеї якого Ти служив безперервно двадцять років Твого трудолюбивого життя, доки вистачало Тобі духовних і фізичних сил — доки не забракло “козацького пороху в порохівницях”. Крапля води навіть камінь точить. А Ти так багато перетерпів у своєму житті: трудні роки юнацького життя, тяжкі рани в боях за визволення України, потім різна “суета із сует” — неприємності громадського життя на еміграції і... весь час невгласаюча туга-біль за передчасно померлим єдиним Твоїм сином...

В нашій організації Ти стойчно витримував всі негоди, так звичайні за життя на чужині. Твоєю великою й незабутньою заслugoю є те, що Ти, син волелюбної Західної України, своїм прикладом, патріотизмом та працею давав нам усім гарний приклад, а своїм країнам доказував, що й вони “є браття козацького роду”. Так, Ти був дійсний соборник. Ти був толерантний до різних світоглядових поглядів, до віровизнання й місць походження. Ти багато причинився до правдивої ідейної єдності в сорока козацьких куренях, що заіснували по різних країнах вільного світу. За це Тобі — честь і слава, а за довголітню активну співпрацю в козацькій організації та в редакції нашого журналу — гаряча подяка і незабутня пам'ять!

Твоєму Ангелові Хоронителеві — Твоїй Дорогій Дружині, а нашій Глибокощановій Посестрі Пані Броніславі та всій Твоїй Вельмишановній Родині висловлюю, від Українського Вільного Козацтва, та від себе й моєї родини, найглибше співчування у Вашому горі й безмежній печалі.

Ще раз, востаннє, Дорогий Побратиме, Почесний Козаче Генеральний Значковий Українського Козацтва, Дорогий Павле, разом із усіма тут присутніми і засмученими, що прийшли Тебе вшанувати, прощаю Тебе. “ПРОЩАВАЙ”! Віримо в невмиріність душі Покійного в селищах праведних, бо — ХРИСТОС ВОСКРЕС! ВОІСТИНУ ВОСКРЕС!

**

Як один із доказів пошани до Покійника до ряду чудових вінків від рідні та багатьох організацій, було долучено великий розкішний вінець з жовтих і синіх квітів з малиновими лентами, на яких золотими буквами був такий напис: “Генеральному Значковому Павлові Баб’якові — Українське Вільне Козацтво, Редакція “Українського Козацтва”.

При домовині була почесна стійка: Козацький прapor Куреня УВК ч. 19, ім. Першого Військового Отамана УВК, Гетьмана Павла Скоропадського. Прapor тримав Отаман Паланки УВК на Чікаго полк. УВК **Іван Саргадій**, а почесними асистентами були: Полк. УВК Інж. **Евген Курилюк** і автор цих рядків.

Похорони Покійного Генерального Значкового УВК, св. п. проф. Павла Баб’яка, при великому здзвізі української громади, відбулися надзвичайно величаво. Похоронні відправи відслужив настоятель Українського Католицького Собору, о. **Митрат Маріян Бутринський** в асистті інших священиків собору. Тлінні останки Покійного поховано, поруч з могилою Його сина, на місцевому цвинтарі св. о. Миколая в Чікаго.

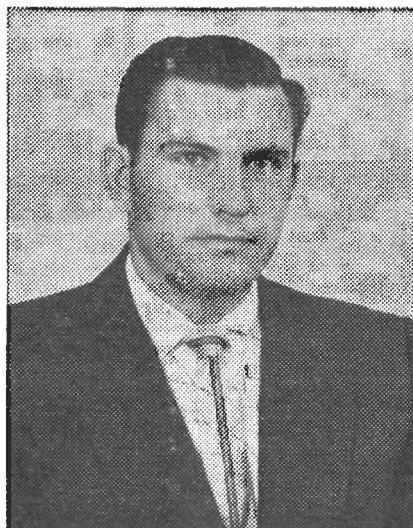
Ант. Кущинський

Висловлюємо великий жаль по втраті св. п. Ген. Знач. УВК проф. **Павла Баб’яка** — невтомного й обов’язкового діяча на українській громадсько-культурній ниві; українського вояка й патріота; зразкового педагога; заслуженого провідного члена в рядах УВКозацтва; звеличника **українського державницько-соборницького ідеалу**; пропагатора української козацької ідеї та колишнього члена Редколегії нашого козацького журналу.

Вельмишановній Дружині Покійного, нашій посестрі **Броніславі**, складаємо наші найсердечніші, глибокі вислови співчуття.

Редакція й Адміністрація
“Українського Козацтва”

НЕСТАЛО ПОБРАТИМА ІВАНА ДАНИЛЯКА

Ділимось сүмною вісткою, що 28 травня, 1982 р., в Торонті, Канада, відійшов у Вічність прихильник УВК — побр. **Іван Даниляк**.

Урвалася нитка життя побр. Івана. Ще один Журавель відлетів у той далекий Вирій, звідкіля вже немає вороття.

Сл. п. Іван Даниляк народився 10 лютого 1926 р. в Західній Україні, в селі Малинів, Мостиського повіту. Ще молодим юнаком виїхав на еміграцію. Поборюючи всі еміграційні злини, поселився на постійній відстані в Канаді, в Торонті.

Працював у компанії "Форта", а вільний від щоденної праці час, присвячував громадським справам. Був членом Ліги Визволення України та прихильником Українського Козацтва. Він ішов слідами свого рідного брата — хор. УВК Михайла Даниляка, активного члена нашої організації та ентузіяста козацької ідеї.

Панахиди за спокій душі Покійного Івана відправляв, у похоронім заведенні Кардинала, о. Михайло Харина при співслужжінні о. О. Гончаряка та о. диякона Ігоря Хабурського. Заупокійну Службу Божу, в церкві св. Миколая, відправив о. М. Харина в асистті о. Панькова.

Покійний Іван Даниляк залишив у глибокому смутку стареньку маму; дружину Олю; сина Романа; дві дочки — Єлісавету (зам. Скорець) та Лесю; рідного брата Михайла з його родиною; зятя Ігоря та внuka Павлуся; братів і сестер в Україні; близких і дальших своїків та багато приятелів.

Після похорону вілбулася тризна, на якій присутні добрим словом згадували Покійного Івана. Господарем тризни був знач. УВК Осип Івах-Байда. На його заклик присутні зложили 200 дол. і 25 центів на цілі української преси. Збірку провела посестра Леся Івах-

Байда. Зібрану суму поділено наступно: на пресфонд журналу "Українське Козацтво" — 100 дол. і 25 ц., а для "Гомону України" — 100 дол.

Передчасно відійшов від нас сл. п. Іван Даниляк, бо заледве на 56-му р. ж. Нехай канадська земля буде йому легкою.

Горем прийтій близчай і даліній родині Покійного глибокі та циросердечні співчуття висловлює Палаанка УВК Канада-Схід.

Осип Івах-Байда
Отаман Палаанки Канада-Схід.

До цих висловів співчуття горем прийтій Родині Покійного Івана Даниляка долучують свої циросердечні співчуття — Редакція й Адміністрація "УК".

ЮРІЙ ЛОПАТИНСЬКИЙ - КАЛИНА НЕ ЖИВЕ

Дня 16 листопада 1982 р., в Гантері, Н. Й., на 76-тому році життя, на удар серця, помер **лідполновник УПА Юрій Лопатинський-Калина**, в'язень концентраційних таборів; провідний член протинімецької та противільшвицької боротьби ОУН та УПА; член ЗП УГВР; член дирекції "Прологу"; голова Об'єднання колишніх Вояків УПА.

Св. п. підполк. **Юрій Лопатинський-Калина**, з рамені Головного Штабу УПА, вів переговори з Головним Командуванням польської підпільної Крайової Армії (АК) в справі перемир'я та демаркаційної лінії, що увінчалися договором, 18. травня 1946 р.

Був сином о. каноніка Дам'яна Лопатинського — пароха Волоської церкви у Львові та голови дирекції видавничої Спілки "Діло".

Панаходу за спокій душі Покійного відправлено в похоронному заведенні Литвин і Литвин у Юніон, Н. Дж. В суботу, 20. листопада 1982

року, після заупокійної Служби Божої в Українській Католицькій Церкві Св. Івана Хрестителя в Ньюарку, Н. Дж., тіло Покійного зложено на вічний спочинок на укарінському православному цвинтарі в Бавнд Бруку, Н. Дж.

Українська спільнота втратила людину веселої, товариської вдачі, громадського діяча, заслуженого військовика та провідного члена найновіших наших Визвольно-Державницьких Змагань.

ВІЧНА ЙОМУ ПАМ'ЯТЬ!

Опечаленій В.Ш. Дружині та Родині св. п. підполк. Юрія Лопатинського-Калини, Редакція й Адміністрація журналу "Українське Козацтво" висловлює свої щиро сердечні співчуття.

ЖЕРТВОДАВЦІ ДОБРОДІЇ "УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА"

Від березня 1982 до жовтня 1982
Королівські дари (доповнили):

Клепачівська Марія — \$20.00
(загальна сума \$754.00);

Різник Яків — \$52.00 (загальна сума \$646.84).

Княжі дари (доповнили):

Лазуренко Зінаїда — \$6.00 (загальна сума \$162.50);

Саргадій Іван — \$100.00;

Чорній Степан — \$20.00 (загальна сума \$120.00).

Хто черговий!?

Пресфонд:

Антоненко М. — \$11.00; Бибик В. — \$6.00; Бараник В. — \$6.00; Білецький М. — \$11.00; Берегулька С. — \$1.00; Бей М. — \$6.00; Борівець С. — \$4.00; Буць В. — \$3.00; Харко С. — \$6.00; Даниляк М. — \$6.00; Даниляк І. — \$1.00; Данилів П. — \$1.00; Демчук І. — \$1.00; Дітель Е. — \$6.00; Дзвінка — \$6.00; Феделесь В. — \$3.00; Федорович Н. (отець) — \$6.00; Гавалешка Ю. — \$6.00; Гаврилюк В. — \$6.00; Гоголь В. — \$3.00; Горбай А. — \$6.00; Гулей Ю. — \$6.00; Карпенко М. \$6.00; Кобаса А. — \$5.00.

(Далі буде)

Нашим ВІШ Добродіям — щире спасибі!

“УКРАЇНСЬКЕ КОЗАЦТВО”, орган Українського Вільного Козацтва, ставиться, не тільки толерантно, але й доброзичливо до всіх українських громадсько-культурних, політичних та релігійно-церковних організацій, установ та середовищ, які, як і він, стоять непохитно на національних державницьких позиціях.

“УКРАЇНСЬКЕ КОЗАЦТВО” — це Ваш журнал! Він плекає високі чесноти українського вояцького духа, а славного козацького лицарства, зокрема.

Всіх, хто оцінює наш журнал, просимо стати його передплатниками і, по змозі, підтримувати його своїми щедрими датками, бо від цього в великій мірі залежатиме, не тільки його існування, але, що найголовніше, — його відповідно високий рівень.

Вш. членів УВН та ентузіастів нашого журналу просимо приєднувати йому нових передплатників та організувати на місцях збіркові кампанії, або відповідні імпрези, на його пресовий фонд.

“Лицарські повинності — гірше ярма. Ти скинути їх хочеш тепер та дарма! У кров переходить лицарство!”

(Л. Українка)

